

בעה"י, ב' באב תשפ"א

לכבוד הרה"ג ר' - - - - - שליט"א

אחדשה"ט וש"ת.

באשר שמע"כ ביקש לשמוע את חו"ד העניה בענין השימוש במקוואות במכשיר מקוה-ריין ומקוה-טק, אף שאיני כדאי ששלחתם לי שידעתי לדאבון ליבי את מיעוט ערכי בתוה"ק בכלל ובהלכות מקוואות בפרט, מ"מ כיון שנתבקשתי ע"י ת"ח לחוות את דעתי העניה ואין מסרבין לגדול, אכתוב את הנלענ"ד, ומי שראוי לכך יחליט מה לקבל ומה לדחות.

ראשית אודיע שקיבלתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להכניס למקוואות שום דבר חדש גם כשאין בו שום חשש הלכתי, רק מה שהיה עד היום הוא אשר יהיה גם מכאן ואילך ללא שום שינוי כלל וכלל, וכן שמעתי ממו"ר הגרש"ב ולדנברג זצ"ל ששמע מהגרמ"ד פאדווה זצ"ל שכך הורה לו גאב"ד טשעביץ זצ"ל בעל הדובב מישרים, וכן שמעתי מאחד המומחים העוסקים במקוואות ששימש הרבה את הגר"מ ברנדסדורפער זצ"ל ופעל רבות ע"פ הנחיותיו, שכפי ההוראות שקיבל מהגרמ"ב זצ"ל ברור לו שלא היה מאשר את השימוש במכשיר זה במקוה בשפ"א, מהטעם הנ"ל. לכן גם אם אין שום פקפוק הלכתי בשימוש במכשיר הנ"ל, לפי קבלתי אין להכניסו למקוואות. וכל הנידון להלן הוא למי שרבו מורה שבניד"ד אין לחוש להנ"ל, שבמקוה שיש בו ריבוי גדול של טובלות והפיקות של מערכות הבריאות הדוקה, שאין ברירה אלא להשתמש במטהר מים דבלא"ה מערכות הבריאות עלולים להפסיק את השימוש במקוה, באופן זה אין לעמוד על העיקרון שלא להכניס מכשירים חדשים, למי שזו דעת רבותיו באתי לדון אם יש במכשיר איזה סרך פקפוק או נידון הלכתי.

כדי לברר את הדין לאשורו ראיתי את המכשיר בפעולה, הן את מכשיר החימצון והן את המכשיר לאיסוף הלכלוך מפני המים, וגם בדקתי את כל אחד מהם מקרוב מכל צדדיו לאחר שהוצאתי אותם מהמים [וראיתי גם את מראה המקוה לאחר גמר פעילות מכשיר החימצון]. כפי שאמר לי ג"א שליט"א וכן בלן יר"ש שמשמש בפועל במכשיר לניקוי המקוה [ע"פ הוראת רבן], מכשיר החימצון פועל מידי יום כ-4-5 שעות שזה זמן מספיק להציף את כל השומנים והלכלוך שבמי המקוה אל פני המים, ולחדש את חימצון המים, ובמקביל פועל גם המכשיר לאיסוף הלכלוך מפני המים, והוא ממשיך לפעול עוד איזה זמן לאחר גמר פעולת החימצון.

אם מים שיש בהם בועות אויר כשרים למקוה

(א) אמנם במקוה שראיתי [שעליו יצא הקצף], כהיום המכשיר אינו נמצא במקוה בשעת מילוי המים, ואינו פועל בשעה שטובלות, מ"מ נראה שא"א לסמוך באופן מוחלט שמכשיר החימצון לא יפעל אז, שבכיו"ב צריך לחוש שמא יקרה איזה תקלה לשעון שמפעיל את המכשיר, כגון מחמת הפסקת חשמל או קצר חשמלי או כל קלקול אחר בשעון, ואז המכשיר ידלק באופן לא מתוכנן בשעה שטובלות, וכע"ז כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' ע"ט, עש"ה. לכן, כדי לאשר את השימוש במכשיר שלא בשעת הטבילה, צריך לדון אם יש פקפוק במקוה בפעולת המכשיר בשעת המילוי והטבילה, ונדון תחילה על מכשיר החימצון, שבשעת פעולתו מחדיר למי המקוה שסביבו הרבה בועות חמצן, האם מים שיש בהם בועות אויר כשרים למקוה או שיש בהם חשש פסול.

עוד יש לציין, שכפי שראיתי בשעת פעולת המכשיר בועות החמצן מתפזרים רק בשטח קטן מהמקוה, דהיינו שמתחת לפני המים החמצן עולה רק כנגד האבן שהיא פחות מ-10*10 ס"מ, ורק על פני המים הבועות מתפזרות על שטח יותר גדול, א"כ גם אם מים שיש בהם בועות אויר פסולים, כפי הנראה

לעין רק מיעוט קטן מהמים נפסלו ונשאר במקוה הרבה יותר משיעור מקוה כשר [נוע"ל באות ג'] בהערת שולים (אות ד'-ט') אם נשארים בפסולם לאחר שפרחו מהם הבועות]. מ"מ עדיין עלינו לדון אם מים שיש בהם בועות אויר כשרים, שהרי יתכן שאשה תטבול בצמוד לבועות דהיינו שיש בועות בחלק מהמים שסביבה שטובלת בהם.

(ב) המקור לדון בכשרות המים כשיש בהם בועות, הם דברי הר"ש במקוואות פ"ג מ"ד, וז"ל בשם התוספתא, השיב ר' על דברי אבא יוסי החורוני לא אם אמרת במקוה שלא עשה בו את הצפורין תאמר בגוף שעשה בו את הצפורין וכו', הצפורין אבעבועות של מים כמו העושה צפור במים הנתזים במס' מכשירין פ"ה מ"ב, כלומר דבמקוה לא עשה הצפורין כמים דאינן נחשבין כמים לטבול בהן ולכך נפסל בטהורין שאובין כטמאין. תאמר בגוף שעשה בו את הצפורין כמים דאם בא ראשו ורובו בצפורין או שלשה לוגין צפורין נפלו עליו נפסל גופו כבמים. ומיהו קשה דפ"ב דזבחים (דף כ"ב א') תניא דכל שתחילת ברייתו מן המים מטבילין בו, ומי מקוה שכולן יבחושי אדומין מטבילין בו, ואטו מי גריעי צפורין מיבחושי אדומים, וברוב ספרים כתב צרופין, עכ"ל. מבואר בר"ש שאמנם לגירסת מקצת הספרים בתוספתא שגרסו "צפורין", הרי שאבעבועות של מים פסולים למקוה, מ"מ משמעות דברי הר"ש שהקשה על גירסת מקצת הספרים וסיים שברוב ספרים גרסי צרופין, משמע שכוונתו בקושייתו לדחות את הגירסא של מקצת הספרים ולהוכיח כרוב הספרים, ועכ"פ מאחר שלגירסת רוב הספרים שהביא הר"ש לא נאמר חידוש דציפורין לא מהני, וגירסת קצת הספרים צ"ע כמשה"ק הר"ש, נראה ברור שנוטה לפסוק כרוב הספרים, וא"כ אבעבועות של מים כשרים למקוה. גם הבי"י בס"י ר"א (סל"ג) ד"ה תניא בתוספתא וכו' שהעתיק את הר"ש עם הקושיא ועם סיומת דבריו שגירסת רוב הספרים אינה כן, נראה ברור שכוונתו לצדד דלא קימ"ל כגירסת מקצת הספרים שפסלו ציפורין לטבילה, ופשוט שלכן השמיטו בשו"ע דס"ל דלא נקטינן כן לדינא. וכ"ה להדיא בחזו"א בטבוי"י סי' א' סק"ב שכתב שהר"ש נוטה להכשיר ציפורין למקוה, וכתב שהדין כן אפילו במחוללות דהיינו בבועות גדולות, וכן גירסת הגר"א בתוספתא היא "צירופין" כרוב הספרים שהביא הר"ש.

(ג) ביותר מבואר כן לדינא בכת"י של הר"ש שבידי השטמ"ק [הנדמ"ח בהוצאת וגשל - מהדורת נהרדעא] שהר"ש השיב על משה"ק מהא דבריאתו מהמים, בזה"ל, ושמה הא לאו לענין פיסול טבילה קאמר, דלעולם לא מיפסלא, אלא לענין שיעורא איירי שיהא בהן כשיעור אם היו נחין מבעבועין וכו', עכ"ל, הרי להדיא שנקט שמותר לטבול בבעבועי מים ואין שום פסול במים אלו אפילו לגירסת מקצת הספרים, ומבואר עוד בדבריו שאין בטבילה כה"ג חסרון בביאת מים למרות שטובל בבעבועי קצף המים, ולא הוי כטובל באויר כדלקמן אות ט*.

כע"ז נמצא גם במאירי בסוף פ"ג הביא את קושית הר"ש הנ"ל ממה שאמרו וכו' כל שתחילת ברייתו מן המים מטבילין אפילו כלו יבחושי אדמים והאיך צפירים פחותים מיבחושי אדומים, וכתב ליישב מדעתו כנ"ל, וז"ל, ונראה לי שאינן משלימות כשיעור עיגולן הואיל ואין מים בתוכם, עכ"ל, דהיינו שהאויר שבבועות לא מצטרף לשיעור, אבל מי הבועות עצמן שפיר חשיבי מים לטבול בהם.

¹ בקונטרס "מי מבוע" [להלן הקונט'] האריך לפסול את המקוואות המשתמשים במכשיר "מקוה-ריין" לניקוי מי המקוה, מכמה טעמים, אחד הטעמים המרכזיים הוא ע"פ דברי הר"ש הנ"ל שכפי שהציג הקונט' את הדברים באות כ"ד והערה 40, הר"ש הביא ונקט לדינא את גירסת התוספתא שציפורין פסולים לטבילה, רק שהר"ש הקשה איזה קושיא בעלמא על גירסא זו אך לא דחה משום זה את הגירסא, שהרי קושייתו אינה רצינית כ"כ דאפשר ליישבה בכמה אופנים, ומה שהביא הר"ש שברוב הספרים לא גרסו צפרין אלא "צירופין",

אין כוונתו לצדד מכח הקושיא כאותה גירסא אלא רק ציין שיש גירסא נוספת, ואכתי קימ"ל כגירסא הראשונה. וכ"ה גם כוונת הב"י שהביא את דברי הר"ש, דהיינו לפסוק לדינא כאותה גירסא שפסלה את הציפורין, למרות הקושיא ושגירת רוב הספרים אינה כן, ומה שדין זה הושמט מהשו"ע הוא משום שאינו מצוי, את"ד הקונט'.

א. אמנם כל זה עיוות המציאות וסילוף האמת כמשנ"ת בפנים, שגם לגירסת הר"ש שלפנינו הר"ש צידד לדחות לדינא את גירסת מקצת הספרים, וכ"נ כונת הב"י, וכ"ה להדיא בחזו"א, ופשוט שלכן דין מי צפרין הושמט בשו"ע דקימ"ל כגירסת רוב הספרים [ולא משום שאינו מצוי, בפרט לדעת הקונט' בענף ה' אות כ"ז-כ"ח והערה 41 שגם לאחר שפרחו הבועות המים נשארו בפסולם, הרי שדין זה מצוי מאוד שכמעט בכל מקוה בשעת המילוי שהמים נופלים מגובה, נוצר קצף, כדלהלן אות ט"ז*], וכן גירסת הגר"א בתוספתא היא "צירופין", ובפרט למהדורת הכת"י של השטמ"ק בר"ש ולמאירי, הרי שגם לגירסת מקצת הספרים אבעבועות של מים כשרים לטבילה.

ב. הקונט' אות כ"ה הוכיח שמי צפרין - מים שיש בהם בועות, אינם מים להכשר מקווה ופסולים לטבול בהם, ממש"כ הראשונים בפייהמ"ש לטבול"י פ"א מ"א שקצף אינו חיבור לטמא, ואישתמיטתיה דברי החזו"א בטבול"י ס' א' סק"ב שחילק לענין זה בין חיבור לטומאה למי מקוה לטבילה שלזה מהני גם קצף. גם לפי טעותו לדמות בין הדברים, אין קשר בין קצף שבזה איירינן בטבול"י, לבין מים שיש בהם בועות אויר כמשנ"ת באות ד'ו'.

טבילה ביבחושים שלא ריסקן וכשריסקן

ג. בקונט' כתב בהע' 40 שקושית הר"ש על גירסת מקצת הספרים אינה מכרעת כיון שיש ליישבה בכמה אופנים שכתב שם, שרי ליה מריה לפקפק בהכרעת הר"ש מכח חילוקים קלושים שאין להם שחר, ואדם בדורנו שמרהיב עוז לפקפק מדעתו בהכרעת הר"ש הרי שאינו מהמכירים את מקומם. בקונט' כתב שהדרכי תשובה תירץ את קושית הר"ש דטבילה מהני ביבחושים אדומים רק כשריסקם, ולכן לא מהני לטבול בציפורין כיון שלא ריסקם, את"ד. בדרכ"ת לא מצאתי שדחה כן את קושית הר"ש, אמנם הרמ"א באו"ח ס' ק"ס ס"י כתב דנראה דהא דנוטלים ידיים ביבחושים אדומים ה"מ בריסקן כמו בשלג וכו', והפוסקים נחלקו אם הוא דין מיוחד בנטילה או שגם בטבילה הצריך הרמ"א לריסקן, שבמ"א שם סקט"ז משמע שרק לנטילה הצריכו ריסקן, שכתב לחלק לגבי שלג בין טבילה שא"צ להמחותו לדעת המחבר ביו"ד ס' ר"א ס"ל, לבין נטילה שפסק באו"ח ס' ק"ס ס"ב שצריך להמחותו, וסיים שכ"מ ברמ"א שם ס"י, והיינו מש"כ הרמ"א שם דמהני נטילה ביבחושים אדומים רק אם ריסקן, וכוונת הרמ"א שהרמ"א חילק בזה בין טבילה שא"צ לריסקם לנטילה שצריך לריסקם, וכ"ה בלבושי שרד שם. מאידך הרמ"א בס' קס"ב סק"ז כתב ליישב סתירות בדעת המחבר, דס"ל דהא דטובלים ביבחושים אדומים הוא רק בריסקם, וכ"מ בחזו"א מקוואות תנינא ס' ו' סק"ט, עש"ה. ובמש"כ הקונט' [דאת"ל] דטבילה מהני ביבחושים אדומים רק כשריסקן, א"כ קושית הר"ש מיבחושים על מי ציפורין לק"מ, כבר עמד בזה החזו"א שם סק"י, ומתחילה הוכיח מהר"ש דמהני טבילה ביבחושים אדומים אפילו כשלא ריסקן, ודחה דיבחושים מרוסקין לא עדיפי ממי צפרין דאף שריסקן אכתי אינם מים ואעפ"כ מהני לטבול בהם [ולא דמי לשלג וכו' שהצריך הרמ"א שיהיו נימוחים שע"ז יעשו מים], א"כ ה"ה דמהני טבילה במי צפרין אע"פ שאינם מים ממש, וכוונתו דעדיפי מיבחושים אדומים שצריכים ריסקן דכיון שהם יבשים בלא"ה לא מקרי טבילה כלל, וכ"מ במ"א בס' קס"ב סק"ז שהחסרון בשם טבילה, משא"כ מי צפרין שהם לחים חשיב טבילה אף שלא ריסקן.

לצד שציפורין פסולים לטבילה, אם המים פסולים לאחר שפרחו הבועות

ד. לדעת הקונט' שמים שיש בהם בועות פסולים למקוה, הוסיף הקונט' לחדש עוד שגם לאחר שפרחו בועות החמצן מהמים עדיין המים פסולים, כדלהלן. באות כ"ז כתב הקונט' שהדרכ"ת הביא שהבית דוד הסתפק בג' לוגין ציפורין [אבעבועות] שנכנסו למקוה קודם שנתמלא מ"ס, שמא פוסלים את המקוה אע"פ שאינם מים שאובין אלא מי מקוה, ושהגר"י בלויא זצ"ל בפתחי מקוואות ס"ל שלחס"ד פוסלים את המקוה, וכתב להכריע מסברתו דבהכרח שנתנו למי ציפורין דין מים פסולים שפוסלים את המקוה בג"ל, וגם אחרי שיצאו הבועות המים נשארו בפסולם. עפ"ז כתב באות כ"ח שאם מכשיר החימצון בפעולה בשעת מילוי המים במקוה נוצרים בס"ה ג"ל בועות לפני שמתמלא מ"ס והמקוה נפסלת, וגם לאחר שיצאו הבועות נשארו בפסולים.

עפ"ז כתב בקונט' אות כ"ח שאם מכשיר החימצון בפעולה בשעת מילוי המים במקוה נוצרים בס"ה ג"ל בועות לפני שמתמלא מ"ס והמקוה נפסלת, וגם לאחר שיצאו הבועות נשארת בפסולה. ואע"פ שאין ג"ל בועות בב"א, כשם שג' לוגין מים שאובין מצטרפין אף שאין שופכן בב"א, ה"ה שמצטרפין ג"ל מי בועות אף שאינם בב"א. בהערה 40 הוסיף אע"פ דלא דמי, דבמים שאובין ס"ס לבסוף יש במקוה ג"ל מים שאובין ביחד, משא"כ בניד"ד שגם לבסוף אין ג"ל בועות, שהרי קודם שבאו הלוג השני כבר פרחו מהמים הלוג הראשון, וקודם שבא הלוג השלישי כבר פרחו הלוג השני, מ"מ לפי מה שחידש בקונטרס הע' 41 שגם לאחר שפרחו הבועות המים פסולים שפקע מהם שם מים, שפיר יש לבסוף ג"ל מים פסולים בב"א, את"ד.

ה. אמנם גם אילו כל הבנין היה נכון, אילו הנידון היה בקצף הצף על פני המים, היה מקום לומר שמאחר שהמים הפכו למציאות חדשה של קצף הרי שנפסלו, ולמרות שחזרו להיות מים נשארו בפסול ומצטרפים לג' לוגין, אבל לפי מה שהוסיף לפסול גם בניד"ד שהם מים גמורים רק שיש בהם בועות אויר שמעולם לא נשתנו המים עצמם רק שנוסף עליהם בועות אויר, הרי כשפרחו הבועות ונשארו המים, אין את מה לפסול, שהרי הבועות הפסולות כבר אינם, והמים מעולם לא נשתנו לפסול, וא"כ אין כאן ג"ל פסולים. ולהלן יתבאר שאין דבריו נכונים גם במים שהוקצפו ונהיו קצף וחזרו להיות מים.

ו. אך באמת שכל הבנין שבנה פורח באויר ואין לו יסוד, דמש"כ שהדרכ"ת הביא שהבית דוד הסתפק אם כשם שג"ל מים שאובין פסולים מקוה בתחילה, קודם שנתמלא מ"ס, כך גם ג"ל מי ציפורין שאינם שאובין אלא הם מי מקוה, שמא דינם כמים פסולים ופסולים מקוה בתחילה, כל זה לא היה ולא נברא, ואינו אלא הזיה שחזה [כנראה שחריפותיה אנסתיה שכיון שסבר כן מעצמו, דמיונו הטעהו כאילו הדברים כתובים בדרכ"ת בשם הבי"ד], דז"ל הדרכ"ת ס"ק ק"נ, נסתפק שם בבית דוד הנזכר לענין ציפורין (היינו אבעבועות של מים כמבואר בתוספתא אם ג"ל לוגין ציפורין פסלו את המקוה **בשאובין** כיון דאין מטבילין בו כמו שהוא, ונוטה להקל דאין פוסלין **משום שאיבה**, ע"ש, עכ"ל. הרי להדיא שמעולם לא דן לפסול מקוה מחמת ג"ל מי מקוה מוקצפין, אלא דן אם לפסול מקוה בג"ל **מים שאובין** כשאינם מים רגילים אלא הם קצף, דהיינו שבא לחדש קולא בג"ל מים שאובין שכשהם קצף אינם פוסלין דכיון דלא חשיבי מים לטבול בהם, י"ל דלא חשיבי מים לפסול את המקוה, ולא דן לחדש חומרא לפסול מקוה בג"ל מי מקוה המוקצפים.

מה שלא תהא כוונת הבי"ד, כתב הדרכ"ת שמסקנתו נוטה להקל, ולא כמש"כ הקונט' שנשאר בספק, ובנידון זה, דהיינו ג"ל מים שאובין מוקצפין כתב [הגר"י בלויא זצ"ל] בפתחי מקוואות פ"א הע' כ"ז שלחסי דוד יש להחמיר, שהרי כתב שלגירסת החסד"ד בתוספתא מי צפרין כשרים לטבול בהם כמים, ע"כ כוונתו שאם הם מי מקוה טובלים בהם, ואם הם שאובין פסולים את המקוה בג"ל דחשיבי כמים לכל דבר. הרי שבניד"ד דהיינו ג"ל מי מקוה מוקצפים לא מצאנו מי שדן להחמיר שיפסלו את המקוה מלבד בעל הקונט' בעצמו, ואדרבה בחסד"ד מפורש שטובלים בהם, וכן לבי"ד, מזה שדן אם ג"ל מים שאובין המוקצפים פסולים את המקוה, מוכח דפשיטא ליה דג"ל מי מקוה מוקצפים אינם פסולים, שלכל היותר אינם מים, אבל בודאי שאינם מים פסולים, ולמשנ"ת בפנים אות א'-ג' לדינא חשיבא כמים גמורים ומהני גם לטבול בהם.

ז. בהערה 52 הוסיף לבסס את חידושו שכיון שלדעתו מים שיש בהם בועות אויר פסולים למקוה, המים עומדים בפסולם גם לאחר שפרחו הבועות. לצורך זה המציא שיש לפסול אף לאחר שהתנדפו הבועות "דהוי יוצא מהטמא, והיוצא מהטמא טמא", עכ"ל. יש להתפעל מסבלנותו של הדף שהסכים שיכתבו עליו דבריו מוזרים כ"כ מבלי להתקומם, שהרי דין היוצא מהטמא נלמד מדרשה של פסוק כמבואר בבכורות ו' ב', ואיך למד מזה הקונט' שגם היוצא מהפסול פסול. ומה שהשווה הקונט' את ניד"ד למה שפקפק החזו"א באו"ח ס' כ"ב סקי"ב בדברי המ"א והמ"ב וצייד לפסול מים שנשתנו מראיהם ועירבו אותם עם מים נוספים עד שחזרו לצבען, לא דמי כלל, שהרי החזו"א שם סד"ה והמ"א ביאר את טעם פיקפוקו משום דבעינן תקנה בעיניהו ותערובת מלתא אחרייתא היא שתערובתן גרמה להן, וצ"ע, עכ"ל, והרי בניד"ד, אפילו אילו היה מדובר בקצף וגם אילו היו נוקטים שמי קצף פסולים [דלא כמשנ"ת בהע' 29], הרי שהקצף התפוצץ ונמוג וחזר להיות מים, הרי שנתקנו בעיניהו ולא מחמת תערובת עם שאר המים, ובזה מודה החזו"א דנתכשרו. גם בלא"ה, כיון שהמ"א והמ"ב פשיטא להו שמים שנשתנו ונתערבו וחזרו לבריאתן, חזרו להכשירן, והחזו"א מספקא ליה, לא שביקין פשיטותא דהמ"א ומ"ב מחמת ספקו של החזו"א.

ח. בשו"ת מנח"צ ח"ט סי' י"ג דן בדבר המצוי שיש במי הברז כעין ענן לבן ונראים כמים עכורים מחמת שמעורב בהם מעט חלב, וכדקה לאחר שיצאו המים מהברז לכלי, הענן מתנדף והמים נעשים צלולים, והביא שם שביררו את פשר המציאות אצל אחראי על המים בעיריה, והשיב שזה אויר שהתמוסס במים מחמת לחץ המים שבצינורות. ומבואר במנח"צ שם שכל הנידון הוא אם לפסול משום שינוי מראה, וצייד להתירם

אפילו בעודם עכורים כיון שנצללים מעצמם בזמן קצר, ומ"מ כתב שלכתחילה יש לחוש שבעודם עכורים המים פסולים ולהמתין עד שיחזרו המים למראיתם, ובדיעבד שכבר נטל בהם בעודם עכורים, יש להכשיר, את"ד. הרי שנידון זה הוא ממש כנידון דידן שבועות מים מעורבים במים [מלבד מה שמשמע מדבריו שבעיקר ניד"ד מים שיש בהם בועות כשרים כדלעיל סוף הערה 26], מבואר שגם אם נחוש שהמים פסולים בעודם עכורים, מ"מ כיון שנצללים מאליהם בתוך זמן קצר, כשחזרו ונצללו חזרו להכשירם [ויעויין שם בסוף לשון השאלה שהנידון גם לדעת החזו"א], דהיינו שהמצאות הבועות במים עראי ביותר ולא נעשו כחלק מהמים לפסולם עכ"פ לאחר שפרחו והלכו. וא"כ ה"ה בניד"ד, גם מי שיעלה בדעתו לפסול את המים בעוד הבועות במים, כיון שהאור מתנדף מהמים, משהתנדף המים חזרו להכשירם. ואע"פ שמשנתנדפו הראשונים כבר נכנסו במים בועות חדשות, הרי גם הם מתנדפים מיד וכו', וכל בועת אור שנכנסת למים הוא עראי ביותר שפורח מיד, ולא נעשה לחלק מהמים.

ט. באמת שפשוט ומקובל בכל תפוצות ישראל שמים שהיו קצף בתחילתם, כשרים למקוה עכ"פ לאחר שהקצף התמוסס ונעשו מים, שכיזעו טבע המים שנופלים מגובה, שיוצרים קצף, והרי את כל המקוואות ממלאים דרך נקב האוצר זריעה [או נקב המגיע ישירות ממאגר מי גשמים] שברוב המקוואות הנקב גבוה לכה"פ 1.33 מ' מ' מקרקע המקוה [וכ-13 ס"מ ויותר מפני המים בגמר מילוי המקוה], וכל מי שראה פעם מילוי מקוה יודע שמתחילת מילוי המקוה [הרבה לפני שיש במקוה מ"ס] עד קרוב לסוף המילוי, מחמת הנפילה מגובה נוצר קצף במקום נפילת המים, ולדברי הקונט' שקצף זה פוסל בג"ל ואע"פ שכלה הראשון קודם שנוצר השני מצטרפים יחד לג"ל, שגם המים שנוצרו מהתמוססות הקצף פסולים ומצטרפים לג"ל כמש"כ בפנים ובהע' 46, נמצא שכל המקוואות פסולים שבכולם היה ג"ל קצף בתחילה קודם שנתמלאו מ"ס, ובעצם [כמעט] כל המים שבמקוה היו קצף בתחילת כשנפלו למקוה, והרי [שלדעת הקונט'] כל מי המקוה פסולים.

בנוסף לכך, כשמחממים את מי המקוה ברדיאטורים כנהוג, נוצרים בועות שעולים סביב הרדיאטור, ומחמת ההפרש בחום המים בין אלו הסמוכים לרדיאטור לרחוקים ממנו, יש תנועה ערה המורגשת במים והמים שסביב הרדיאטור מתחלפים שוב ושוב, וא"כ לדעת הקונט' חלק גדול [נוסף] ממי המקוה נפסלים. ואע"פ שהמים הושקו אח"כ לאוצר השקה, זה לא יועיל להכשיר את ה"פסול", שהרי גם האוצר השקה נתמלא בנפילת המים מגובה, ומלבד שהיה ג"ל קצף בתחילה, גם כמעט כל המים שבאוצר היו קצף בשעת נפילתם. הרי [דאפילו לגבי קצף] לא חיישינו שפסולים בג"ל בתחילה כמבואר בבית דוד, ואפילו שהם כמעט כל מי המקוה מכשרין, ובלא"ה קימ"ל לדינא שמים מוקצפים כשרים גם לטבול בהם גופא, ולעיל אות ח' הובא שמבואר בשו"ת מנח"צ ח"ט סי' י"ג שגם באופן שמים מוגזים פסולים [מחמת שינוי מראה], כיון שהבועות פורחות בזמן קצר והמים חוזרים לצלילותם, מיד שפרחו הבועות המים כשרים. ולפ"ז גם אם מכשיר החימצון פועל מתחילת מילוי המים באוצרות ובמקוה אין בזה כל פקפוק.

לאור האמור גם מש"כ בקונט' בסוף אות ל"א שבמקוואות שאין בהם מכשיר זה [גם לפי דמיונו שמים מוגזים פסולים ונשארים בפסולם אף שפרחו הבועות] - אין בהם חשש פסול של מים שהיו פעם בועות, הוא טעות הנובעת מחוסר הכרת המציאות, שהרי כאמור כמעט בכל המקוואות המים היו קצף או שהיה בהם בועות, כמשנ"ת.

י. הקונט' כתב שידע שאירע כמה פעמים "באחת המקוואות הנחשבות מהודרות" שהמכשיר פעל בשעת מילוי המים, ונוצר ג"ל בועות קודם שנתמלא מ"ס שלדעתו המקוה נפסל. אינני יודע ממי שמע את העדות הזו, שהוא עצמו הרי לא ראה כן שלא היה באותו מקוה בשעת המילוי, עכ"פ הייתי באותו מקוה וראיתי שהאבן שממנה יוצא החמצן אינה מונחת על קרקע המקוה אלא תלויה בעומק המים באופן שיש תחתיה יותר ממ' סאה, נמצא שגם אילו המכשיר היה במים בשעת המילוי, קודם שהמים יגיעו לגובה המכשיר כבר יש במקוה מ"ס, אמנם לא בדקתי את הפרט הזה בכל הבורות מ"מ שמעתי מהרה"ג רב המקוה שליט"א שגם ביתר הבורות המכשיר עומד במים למעלה ממ"ס.

הבנין שעליו בנוי הפקפוק ההלכתי

יא. ע"פ דרכו הסיק הקונט' באות כ"ט שגם אם המכשיר לא פועל בשעת מילוי המקוה, וגם לא בשעת הטבילה, אלא רק בין המילוי לטבילה, אעפ"כ המקוה פסולה. המסקנה זו בנויה על סדרת הנחות שכולם שגויות כמשנ"ת.

א. נקט לדינא כגירסת מקצת ספרים בתוספתא שגרסו "ציפורין", וזה אינו, שהר"ש דחה גירסא זו וצייד דגרסינן צירופין וכו' בב"י ובשו"ע וכו' גירסת הגר"א, וכו' בחזו"א ובחסדי דוד כמשנ"ת בפנים אות א'-ג', ובהערה כאן אות ד'-ז'.

ב. נקט שלגירסת מקצת הספרים מי ציפרין אינם כשרים למקוה, וזה אינו, שהר"ש [בכת"י השטמ"ק] והמאירי כתבו שגם לגירסא זו מי צפרים כשרים, רק שאויר הבעבועות אינו מצטרף לשיעור, ונתבאר בפנים אות ג'.

ג. נקט שמים שיש בהם בועות אויר הם מי ציפרין, וזה אינו, שציפורין הם קצף המים ולא מים מוגזים כדמשמע בראשונים וכו' להדיא בחזו"א כמשנ"ת בפנים אות ד'-ז'.

ד. נקט שמי מקוה שיש בהם בועות אויר הם מים פסולים [כלשונו, "המכשיר וכו' מייצר מים פסולים"] ותמך יסודותיו בב"ד וחסד"ד שכתב בשמם שהם פסולים מקוה בג"ל בתחילה, וזה אינו, שבב"ד ובחסד"ד מפורש היפך דבריו, שגם את"ל שאין טובלים במי צפרין, אינם מים פסולים ואינם פסולים בג"ל כמשנ"ת בהערה כאן אות ו'-ז'.

ה. למש"כ הקונט' שציפרין חשיבי מים פסולים ופסולים בג"ל בתחילה, הוסיף לחדש שלמרות שפסולים מחמת בועות האויר שבמים, גם לאחר שהתנדפו הבועות המים נשארו בפסולם, וזה אינו, שגם אם כדבריו שמים שיש בהם בועות אויר פסולים, כיון שעצם המים לא נשתנו שאינם קצף, וכל "פסולם" הוא רק מחמת הבועות שבתוכם, פשוט שלאחר שפרחו ונסתלקו הבועות המים בהכשרם, כדלעיל אות ה'.

ו. נקט שמעט מי מקוה שנפסלו וחזרו ונתערבו במקוה שיש בו מ"ס ושוב נפסלו מעט מים וחזרו ונתערבו וכו' הוי כנתן סאה ונטל סאה ואם לבסוף לא נשארו כ"א סאה מים שלא נפסלו פסול לרמב"ם וראב"ד, ובהערה 49 צידד עוד שבאופן זה, אם הכמויות המועטות של המים שנפסלו בכל פעם, נפסלו ברציפות בזה אחר זה, המקוה פסול לכו"ע דחשיב שכל המים נפסלו בבת אחת. וזה אינו, שמה שהחמירו הרמב"ם והראב"ד בנתן סאה ונטל סאה הוא כשסיבת הפסול עדיין בעינה וכל הכשירם משום שנזרעו במקוה, ובזה ס"ל שברבו הפסולים על הכשרים אין בכח הכשרים להכשירם, אבל בניד"ד, כבר נתבאר שגם אם המים פסולים כהבנתו, כיון שעצם המים לא נשתנו וכל "פסולם" מחמת היותם מוגזים, א"כ כשנסתלק הבועות נסתלק סיבת הפסול וחוזרים להכשירם מכח עצמם, ולא מחמת שהתערבו ונזרעו במי המקוה, וא"כ למרות שהם רוב המים כשרים לכו"ע, וע"ע לעיל אות ז'.

ז. מש"כ הקונט' דכאן גרע כיון שנעשה ברצף חשיב כנעשה הכל בב"א, ולו יצויר ששופך מים שאובין ברצף מתוך צינור, ובמקביל מוציא בו זמנית ברצף מים מבור מי הגשמים, יתכן שבזה הכל מודים דפסול משום נת"ס ונט"ס וכו', עכ"ל. תימה, שהרי זהו בדיוק האופן שממלאים מקוה באמצעות אוצר זריעה כמש"כ החזו"א בליקוטים סי' ג' סק"א, וכתב שם שאין בזה שום פקפוק. ועוד, לפמש"כ החזו"א שם סק"ג שפסול נת"ס ונט"ס הוא משום מראית עין שנראה שהחליף את המים הכשרים בפסולים ועפ"ז כתב שכשנכנס ויוצא ברצף, למרות שבאמת יש בילה וי"ל שנתחלפו רוב המים, כיון שנראה שמה שנכנס הוא זה שיצא, כשר גם לראב"ד, לפ"ז בניד"ד, כפי שראיתי בועות החמצן מתפזרים רק בשטח קטן מהמקוה, דהיינו שמתחת לפני המים הם עולים כנגד האבן בלבד שהוא לכל היותר בשטח של 10*10 ס"מ, ורק על פני המים הבועות מתפזרות יותר, שהוא מיעוט קטן ממי המקוה, א"כ גם לדעתו שמים שיש בהם בועות אויר, פסולים, כפי הנראה לעין רק מיעוט קטן מהמים נפסלו, ולמרות שאנו יודעים שיש בילה וכל המים מתערבים ומתחלפים ולבסוף ברובם ככולם היו בועות אויר, לא נפסל ככה"ג משום נת"ס ונט"ס.

בסוף אות כ"ט הוסיף הקונט' על סדרת ההנחות השגויות דלעיל, לחוש גם למילתא דבדיחותא שכתב בענף ד' כאילו יש לחוש שתנועת המים בתוך אשבורן הוי כחילה הנכנסת, ולא בא אלא להעלות בת שחוק על פני הקורא כדלהלן בהערת שולים לריש אות י"ט* בענין "חילה ממקום למקום בתוך אשבורן".

ח. בקונט' באות ל"א כתב שלדעתו שמים שיש בהם בועות פסולים למקוה, לא רק הבור טבילה נפסל אלא גם מי האוצר השקה נפסלים מחמת מכשיר החימצון, וממילא לא יועילו להכשיר את הבור טבילה [שנפסל לדעתו] בהשקה. כפי שנוכחתי בבדיקה, כשפני מי המקוה 2 ס"מ מעל הנקב השקה, כרגיל, גם כשהאבן הפולטת את החמצן תלויה בבור טבילה קרוב לנקב השקה, בועות החמצן לא נכנסות לאוצר השקה כיון שהן צפות על פני המים שהם מעל לגובה נקב ההשקה, וא"כ גם את"ל שאין לטבול במים שיש בהם בועות, לאוצר לא נכנסים בועות ועומד בהכשרו. רק כוונת הקונט' לפמש"כ שמים שהיה בהם פעם בועות נפסלים ונשארים בפסולים גם לאחר שהתנדפו הבועות, וא"כ חלק גדול מהבור טבילה נפסל, וכיון שהמים בתנועה יתכן שחלק

להוכיח שהר"ש איירי בקצף ולא במים מוגזים

(ד) לכאורה יש להקשות על הר"ש למה לא הוסיף להקשות על גירסת קצת ספרים בתוספתא הנ"ל מדתנן במקוואות פ"י מ"ד שהמטביל בגד מכובס, משהתחיל לבעבע הבגד טהור [ונפסק ברמב"ם בפ"ג ממקוואות הכ"ד], הרי שלמרות שהבגד מבעבע והמים שסביבו מלאים בועות טבילתו כשרה, הרי מבואר שמים מבעבעים חשיבי מים וכשרים לטבילה. ונראה מוכח שגם לגירסת קצת ספרים לא פסלו אלא קצף שעל פני המים, ולא מים שיש בהם בועות אויר, שבקצף שעל פני המים יש שינוי מסוים במציאות המים שנעשה גשם דק ביותר שאין לו קיום כ"כ ובוזה ס"ל להאי גירסא דלא חשיב מים, משא"כ מים שיש בהם בועות אויר הרי המים הם מים גמורים, רק שיש בהם בועות אויר, ובוזה אין כלל מקום לדון אם חשיב מים ולא יתכן לפרש שכוונת התוספתא לפסלו. ולמרות שהתוספתא איירי בקצף, אעפ"כ הקשה הר"ש שגם את"ל שקצף הוא מציאות חדשה שהיא יותר אויר ממים, אכתי בריאתו מהמים וכשר לטבילה. והדברים מפורשים בחזו"א בטבוי"י ס"א סק"ב ד"ה ועי' וכו' שכתב שהר"ש מקוואות פ"ג מ"ד נוטה להכשיר קצף שעל פני המים למקוה וכו', עכ"ל, הרי שפירש את הנידון בר"ש בקצף.

(ה) וכן מבואר ממשי"כ החזו"א שם לחלק בין דין מים לטבול בהם, שצייד הר"ש להכשיר קצף, לבין חיבור לטבוי"י ושאר טומאות דמבואר במשנה בפ"א דטבוי"י מ"א שקולית של מים המחולחלת ורתיחת גריסין ויין וכו' שאינם חיבור, ומפורש בר"מ ובפירוש רה"ג שם שהכוונה לקצף, וכ"מ בר"ש וברא"ש ובמהר"ם מרוטנבורג שם, וא"כ מזה שהוצרך החזו"א לחלק בדינם מבואר שהר"ש במקוואות איירי בקצף [ולא במים מוגזים], וגם את זה הכשיר למקוה.

(ו) וכן מבואר שהר"ש במקוואות שם כתב שהציפרין לגירסת מקצת הספרים הוא כדתנן פ"ה מ"ב העושה ציפור במים הניתזין, והרא"ש שם פירש דהיינו אבעבועות על פני המים, וכ"ה בר"ש שם שמעלה על המים כמין אבעבועות, הרי להדיא דאיירי בקצף שאינו מצוי בתוך המים אלא רק על פני המים, אך אילו היתה כוונתם למים מבעבעים היו כותבים בועות שבתוך המים, שהרי ניכרים בתוך המים לא פחות מעל פניהם. הרי מבואר שגם אם לגירסת קצת הספרים פסלו ציפרין לטבילה, לא פסלו אלא קצף, אבל מים שיש בהם בועות אויר כבנידון דידן לית דין ולית דיין דחשיבי מים גמורים ולא דן בן אדם מעולם.

ממי האוצר מתחלפים במים הפסולים, אך כבר נתבאר לעיל אות ד'-ט' שכל זה הבל. לפ"ז יש להשקיט את רוחו במה שהצטער, התריע ופקפק הקונט' באות ל"ב-ל"ג במקוואות המהודרות שמשקיעים הרבה טרחו וכסף וכו', דלמשנ"ת נ"חא הכל.

מש"כ בקונט' שם שהמכשיר פועל בממוצע 16-18 שעות ביממה, כפי שביררתי אינו נכון, אלא פועל 4-5 שעות ביממה.

בהע' 52 כתב הקונט' שע"י התנועה התמידית שבבור הטבילה ע"י מכשיר מחולל החמצן מפסידים את כל הפתרונות שעושים למנוע את התחלפות המים שבאוצר השקה, אוצר לצד אוצר או ע"ג אוצר, או אוצר השקה סגור שנפתח רק לרגע ההשקה, "דכמדומה שיממה אחת של פעולת המכשיר גורמת לתחלופת מים המים בין הבורות, כמו כמות טבילה של חודש מלא לפחות", עכ"ל. קביעה זו לקוחה מעולם הדמיון [כלשונו "כמדומה"] ללא שום בסיס עובדתי וחשובי, ופשוט שתנועת המים החזקה הקיימת מחמת כניסת האשה למקוה ופעולות הטבילה, מניעה ומחליפה את המים הרבה יותר מהתנועה העדינה שיש מחמת בועות החמצן העולות סביבות האבן, וכבר כתבנו שבלא"ה המים בתנועה ערה בכל משך זמן חימום המים מידי יום באמצעות הרדיאטור, ואם חלוקת האוצר מועיל למנוע את תחלופת המים באוצר למרות כל הנ"ל, בועות החמצן לא ישנו את התמונה.

ז) בשו"ת מנחת יצחק ח"ט סי' י"ג דן בדבר המצוי שיש במי הברז כעין ענן לבן וכמים עכורים שמעורב בהם מעט חלב, וכדקה לאחר ששפכו את המים לכלי, הענן מתנדף והמים נעשים צלולים, והביא שם שביררו את פשר המציאות אצל אחראי על המים בעיריה, והשיב שזה אויר שהתמוסס במים מחמת לחץ המים שבצינורות. ומבואר במנח"צ שם שכל הנידון הוא אם לפסלם משום שינוי מראה, וצידד להתירם אפילו בעודם עכורים כיון שנצללים מעצמם בזמן קצר, ומ"מ כתב שלכתחילה יש לחוש שבעודם עכורים המים פסולים ולהמתין עד שיחזרו המים למראיתם, ובדיעבד שכבר נטל בהם בעודם עכורים, יש להכשיר, את"ד. הרי שנידון זה הוא ממש כנידון דידן שבועות מים מעורבים במים, וכאמור כל מה שדן לפסלם הוא רק מחמת שינוי מראה, שמחמת קטנות הבועות וריבוי האויר שבמים, המים עכורים ולבנים, שזה לא קיים בניד"ד מחמת מיעוט הבועות וגדלם, הרי דפשיטא ליה שזה שהמים מוגזים בבועות אויר אינו פסול במים אפילו לכתחילה.

אם הבועות שעולים על הטובל מעכבים ביאת מים

ח) לכאורה יש לפקפק שלמרות משנ"ת שהמים לא נפסלים מחמת בועות החמצן שבהם, אכתי אם המכשיר יפעל בשעה שטובלים, הרי יתכן שיטבלו בסמוך למכשיר החימצון ובשעת הטבילה ידבקו בועות חמצן לגוף הטובלת, ויעכבו ביאת מים במקום זה, והוי כאילו חלק מגופה מחוץ למים שלא עלתה לה טבילה.

ט) ונראה שאין בזה חשש, דתנן בפ"י דמקואות מ"ד שהמטביל בגד, אם הוא מכובס משהתחיל לבעבע טהור, אע"פ שעדיין מבעבע, ורק אם נגוב צריך להמתין עד שינוחו מבעבע, ונפסק ברמב"ם בפ"ג במקואות הכ"ד. הרי שאע"פ שהבגד מבעבע וברור שיש בועות הנוגעות בו ולכודות בין קפליו, אעפ"כ עלתה לו טבילה, הרי להדיא שבועות אויר שבתוך המים לא מעכבים ביאת מים. והטעם כנראה שכל בועת אויר הנמצא במים עטופה במים, והוי כמים מקדמים שהמים שעוטפים את בועת האויר הם אלו שנוגעות בגופה והם מחוברים לכל מי המקוה, לכן הטבילה כשרה גם כשבועות החמצן על גופה [בפרט בניד"ד שהחמצן יוצא תחילה לתוך המים ואח"כ עולה על גופה, שהרי הטובלת לעולם לא תעמוד ישירות על האבן עצמה שממנה יוצאות הבועות], ורק בבגד נגוב צריך להמתין עד שינוח מלבעבע, כיון שמכניס אויר מחוץ למקוה ובבגד מצוין קפלים וכיסים, וכל שלא נח מלבעבע יש לחוש שיש בו כיסי אויר שאינם עטופים במים, אבל בניד"ד שהבועות באים על גופה מתוך המים ודאי שהם עטופים במים והמים מקדמים ולכן גם כשיש בועות חמצן צמודות לגופה עלתה לה טבילה.

תדע, דמעולם לא נשמע שצריך להזהר בבועות מקריות שלא יגעו בגופה בשעת טבילה וגם זה דבר שא"א להזהר בו כלל, שמי ששערה מתולתל מצוי שיש בו כיסי אויר ושכשתכנס למים השיער יהיה מלא בועות, וכן מצוי שנלכדות בועות אויר בין השערות של או"מ ובעוד מקומות, וגם בלא"ה פעמים שיש בועות אויר על פני המים שנצמדים לגופה, ולא נזכר בשום מקום שצריך להוציא את בועות האויר מבין השערות ושאר המקומות בהם נלכד אויר ולהזהר לסלק את כל הבועות הנוגעות בגופה [וכן בטבילת איש שמצוי הרבה בועות בזקן, בפרט לבעלי זקן מתולתל, ולא נזכר בשום מקום שצריך להוציא את בועות האויר מזקנו, והרי גם באיש יש טבילות דאורייתא], ע"כ שגם כשבשעת הטבילה יש בועות צמודות לגוף עלתה הטבילה ואין בזה חסרון של ביאת מים, שהמים מקדמים, ואפילו בועות אויר הלכודות בשיער מתולתל וכיו"ב, אף שהאויר מחוץ למקוה, מ"מ המים יחדרו בינם לשיער ולמרות שיש שם בועות הרי המים מקדמים ועלתה לה טבילה, וכ"ש שבניד"ד שהבועות

באים על גופה מתוך המים ודאי שהם עטופים במים והמים מקדמים ולכן גם כשיש בועות חמצן צמודות לגופה עלתה לה טבילה.²

אם לחוש שהבועות ממעטות את שיעור ההשקה

(י) קימ"ל דעירוב מקואות כשפופרת הנאד, שלחבר שתי מקואות לאחת צריך חיבור כשפה"נ, ומשמע ברמ"א בסי' ר"א סני"ב ובשו"ע שם סני"ז שהיו בהם מים מעורבים עם מי המקוה כשפה"נ וכו', שנקטו כדעת הפוסקים דלא סגי שיש בנקב שיעור כשפה"נ אלא בעינן שיהיה במים שבנקב כשפה"נ, ובחזו"א במקואות ליקוטים סי' ו' סק"ב וביתר ביאור שם סי' ז' סק"ב ד"ה ואי וכו' מבואר דכשאין בנקב מים כשיעור שפה"נ, לא רק דלא חשיב כחיבור להכשיר את המים, אלא שגם אם המים כשרים מצד עצמם, המקוה נפסלת בכה"ג דכין שהמקואות לא נעשו אחד הרי שהמים העוברים מאחד לשני חשיבי זוחלים.

והשתא בניד"ד שיש במים בועות אויר, יל"ע אם יש לחוש שמא יכנסו בועות אויר לנקב השקה, וכיון שהבועות הם אויר ולא מים אינם מצטרפים לשיעור כשפה"נ, וא"כ פעמים שימעטו או עכ"פ יחלקו את המים שנקב שעי"ז אין מים כשפה"נ במקום אחד.

(יא) ונראה שכל דבר המעורב במים בטל למים ואינו מחלקם ומחסרם מהשיעור, וכ"ש אויר - חמצן שאין בו ממשות שוודאי בטל למים ואינו מחלקו ומחסרו, ורק מה שנדבק לדופן הנקב ממעטו כדמשמע מלשון השו"ע סי' ר"א סני"ב כל שיעמוד בשפופרת הנאד ממעטו, משמע רק כשקבוע בנקב ולא כששוחה ועובר וכו'. ועוד נראה דכיון שהמים שמכל אחד משני צידי בועת האויר מרובים על הבועה, הרי הם שמצטרפים יחד ואינם מחלקים את המים, כמ"ש בעירובין י' ב' לגבי עור העסלא, לענין צירוף לשיעור טפח הנצרך לאהלי טומאה, שאם הנקב קטן מהעור שבכל אחד מצדיו, אתי אוריא [כלומר העור] דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל לה [לנקב], ולא רק שהעור שמשני צידי הנקב מצטרפים יחד אלא שגם הנקב מצטרף אליהם לשיעור טפח להחשב אהל.

(יב) יש להוסיף שמדוקדק קצת כדברינו מהמשנה בפ"י דמקואות מ"ד [הנ"ל אות ט'] לגבי המטביל בגד, דתנן שאם הבגד מכובס משהתחיל לבעבע טהור, ונפסק ברמב"ם בפ"ג במקוואות הכ"ד, הרי דמהני הטבילה אע"פ שבגד עדיין מבעבע, והרי שלא נזכר באף אחד ממפרשי המשנה והרמב"ם שבאופן שמטביל את הבגד במקוה שמושק למקוה אחר בנקב כשפה"נ, אם מטביל סמוך לנקב ההשקה לא עלתה טבילתו כיון שחלק מהבועות נכנסות בנקב וממעטות אותו או עכ"פ מחלקות אותו שאין בו שיעור כשפה"נ במק"א, משמע שאין חסרון בזה שיש בועות אויר בנקב השקה, והטעם כמשנ"ת שבועות האויר שתוך המים בטלים למים ומצטרפים לשיעור שפה"נ לחיבור מקוואות.

(יג) תדע, שאם לא כדברינו, הרי שאם יש גרגיר לכלוך או שיער ששט במים שבנקב ההשקה, הגרגיר מחלק את המים שאין שפה"נ במקום אחד והמקוה פסולה מדין זוחלין, וכמובן הוא דבר שא"א לעמוד עליו ויש לחוש לו שאינו רחוק במציאות, ומדלא חששו לזה ע"כ שלמרות גרגירי הכלוך

² בקונט' הנ"ל אות ט' כתב שבועות האויר מעכבים ביאת מים והטובלת כשיש עליה בועות אויר לא עלתה לה טבילה, רק שבעלמא שיש בועות מועטות מקריות "שייך להזהר בבועות מקריות" שלא יגעו בגופה בשעת טבילה, משא"כ כשעומדת סמוך לאבן המחדירה חמצן שיש שם הרבה בועות א"א להזהר ולהמלט מהם, את"ד. מלבד משנ"ת שמבואר במשנה שבועות אויר לא מעכבים ביאת מים, מה שכתב שבעלמא "שייך להזהר בבועות מקריות" שלא יגעו בגופה בשעת טבילה, הם דברים זרים, דמעולם לא נשמע שצריכה להזהר מבועות מקריות שלא יהיו על גופה בשעת טבילה, ולדבריו שהדבר מעכב בטבילה הרי שהרבה נשים נשארו בטומאתן ר"ל למרות שטבלו.

והשיער שיש במים שבנקב, המים מצטרפים יחד לשיעור כשפה"נ, אי"כ כ"ש שבועות אור שאלו בהם ממש שאינם מחלקים וממעטים את המים שבנקב ההשקה³.

יד) גם בלא"ה, הרי המציאות היא שבועות אור שבתוך מים עולות בעיקר כלפי מעלה, ומתפשטות לצדדים רק מעט מאוד, ורק על פני המים הבעות מתפשטות יותר לצדדים, אי"כ כיון שלפי הרגיל פני המים שבמקוה הוא לכה"פ 2 ס"מ מעל נקב ההשקה, וכשאשה נכנסת למקוה המים העולים בעוד 1-3 ס"מ, זאת אומרת 3-5 ס"מ מעל ראש הנקב, הרי שהחמצן ששט על פני המים לעולם לא יכנס לנקב השקה, ומה שתחת לפני המים גם לא יכנס לנקב דכאמור כמעט שאינו מתפשט לצדדים. ובדקתי את הדבר במקוה שהמים היו 2 ס"מ מעל לנקב השקה, וצינור כניסת החמצן היה די סמוך לנקב השקה, והיה נראה בבירור שהבעות מתפשטות לצדדים רק על פני המים ולא ראיתי שום בועה נכנסת לנקב השקה [במקוה שגובה פני המים אינו מעל ראש נקב ההשקה בלא"ה אין לטבול שע"י נענוע המים בשעת הטבילה מצוי שנקב ההשקה אינו מלא מים].

חשש זחילה אל האבן וצינור החמצן ובדין חורי המערה ובדין הטובל כשיש כלי במקוה

טו) יש לדון עוד במכשיר זה, שאם צינור החמצן עם האבן שבקצהו עומדת במים בשעה שטובלים, כיון שהאבן אינה אטומה אלא היא נקבובית, ואע"פ שאין הנקבים נראים לעין מ"מ כיון שהחמצן יוצא דרך האבן ע"כ שיש בה נקבים דקים שאינם נראים לעין, וא"כ יתכן שגם מעט ממי המקוה נכנסים ונספגים באבן, וכיון שהאבן אינה חלק מהמקוה [שאלו בנקבים שבה כשיעור שפה"נ] י"ל שמעבר המים מהמקוה אל האבן חשיב כזחילת מים מהמקוה, ואע"פ שזחילה זו אינה ניכרת כלל, בפרט למש"כ החזו"א במקוואות ליקוטים סי' ד' שכל שאין העין רואה את תנועת המים ליציאתן מקרי זחילה שאינה ניכרת, והרי השו"ע בסי' ר"א סנ"א הכשיר זחילה שאינה ניכרת, אכתי יש לדון לדעת בהגר"א שם סקצ"ו שפסל זחילה שאינה ניכרת עכ"פ כשהיא למטה ממ' סאה או כשטובלת בסמוך ממש לאבן. ואע"פ דבפשטות חשיב כה"ג כזחילה החוזרת למקוה, שאם יש חשש שמאיזה סיבה המים שהיו ספוגים באבן קודם שטבלה יצאו מהאבן מחמת תנועת המים וכדומה, ומיד בשעת הטבילה יכנסו לאבן מים חדשים, הרי גם מים אלו עתידים לצאת מהאבן ולחזור למקוה באותה צורה, והרי זחילה החוזרת לא חשיב זחילה כמש"כ בשו"ת הריב"ש סי' רצ"ב ונפסק ברמ"א בסי' ר"א ס"נ, אכתי י"ל דכיון שכל שלא תהא תנועה חדשה שתגרום למים אלו לצאת מהאבן ולחזור למקוה, מים אלו ישארו באבן ולא יחזרו למקוה, לא חשיב זחילה החוזרת. ועוד ד"א דהא דזחילה החוזרת לא חשיב זחילה הוא רק שגם המים שיצאו חוץ למקוה מחוברים למי המקוה רק שאינם באשבורן, וא"כ כאן שהמים שבאבן אינם מחוברים למי המקוה בשפה"נ, לא מהני הא דזחילה חוזרת.

גם במקומות שמקפידים להוציא את הצינור עם האבן מהמקוה בשעה שטובלים וא"כ בשעת הטבילה המקוה אינה זוחלת, מ"מ כבר כתבנו לעיל אות א' שאין להעמיד מקוה באופן שצריך

³ בקונט' אות ח' כתב לפסול את המקוואות שפועל בהם מכשיר החימצון בשעת הטבילה, מחמת החשש שהחמצן מחלק את המים שבנקב ההשקה באופן שאין בו כשפה"נ במקום אחד, ולדבריו צריך לפרסם שכל הטובלת במקוה שיש בו נקב השקה [דהיינו כל המקוואות בירושלים ורוב מוחלט של המקוואות בעולם], יש לחוש שלא עלתה לה טבילה ונשארה בטומאתה וכו', דכאמור אם החמצן מחלק וממעט את המים שבנקב, ה"ה שגריר לכוון ושערה ששטים בנקב מחלקים את המים ופוסלים את המקוה, והחשש לשערה במים שבנקב גדול יותר מהחשש שהחמצן נכנס לנקב, כדלהלן.

לסמוך שמוציאים את המכשיר מהמים לפני הטבילה, וא"כ אכתי צריך לדון אם ספיגת מעט ממי המקוה באבן חשיב זחילה.

(טז) נראה שנידון זה מתחלק לשני מציאויות, אופן אחד שהצינור עם האבן מחוברים וקבועים במקוה, ואופן שני שהאבן [יוצאת מהקיר שמעל למקוה ו]תלויה במי המקוה או מונחת על קרקעית המקוה, ורגילים להוציא מידי יום את הצינור והאבן מהמקוה לכמה שעות, ומחזירים אותם למקוה [לאחר שגמרו לטבול] לכמה שעות כפי הנדרש.

ונראה שבאופן השני שהאבן אינה קבועה במקוה בודאי שאינה חולקת מקום לעצמה ואינה אלא ככלי המונח במקוה שאע"פ שאין בפתחו כשפה"נ לא נפסלה המקוה בכך ולא אמרינן שכיון שהמים עוברים מהמקוה לכלי שאינו מחובר למקוה בשפה"נ, הרי המקוה זוחלת, דכיון שהוא כלי בעלמא שנמצא שם באופן עראי אינו מקום לעצמו, לא מיבעי באבן דידן שכולה מנוקבת ואינה מקבלת מים, שהרי כלי שאינו מקבל מים הרי לא חולק מקום לעצמו כדתנן פ"ו מ"ה דמטביל בסל ושק אף שהם טהורים וליכא מיגו ונפסק ברמ"א בסי' ר"א ס"ט, ולא אמרינן שהכלים שבו מוטבילים במים שאינם מחוברים למקוה, וכיון שאינו מקום לעצמו הרי שהמים שבכלי הם חלק מכל המקוה אף ללא חיבור כשפה"נ, ופשוט שמעבר המים מהמקוה לכלי המונח בו לא חשיב זחילה, דלא חשיב שהמים בכלי אלא שהכלי במים, ועיין בחזו"א מקואות תניינא סי' ו' סק"ג-ד'.

ונראה עוד שגם כשמונח במקוה כלי המקבל מים, אע"פ דאין מטבילין כלי בתוך כלי כשהצינור טהור ואין בפתחו כשפה"נ כמבואר שם, מ"מ מותר לטבול כלי במקוה שיש בו כלי טהור נוסף שאין בפתחו כשפה"נ ומה שמי המקוה נכנסים ויוצאים מהכלי לא מקרי זחילה [זה ציור מצוי מאוד במקואות כלים, שנפל למאן דהו כלי לעומק המים ולא הצליחו להוציאו, וממשיכים לטבול כלים במקוה זה ולא חוששים שנעשה זחל מחמת כניסת המים לכלי, אף דיש לומר דחשיב כה"ג כזחילה החוזרת דלא חשיב זחילה, שהמים שעברו מהמקוה לכלי עתידים לחזור מהכלי למקוה, מ"מ אם באנו לחשוש שהמים שעוברים מהמקוה לאבן של מכשיר החימצון לא מקרי זחילה החוזרת, או משום שיחזרו מהאבן למקוה רק מכח פעולה, או משום שאינם מחוברים למי המקוה בשפה"נ כדלעיל אות ט"ו, כ"ש שמעבר המים לכלי לא חשיב זחילה החוזרת שהרי יתכן מאוד שמחמת תנועת המים בשעה שמטביל את כליו יתחלפו המים בכלי המונח שם, ויעברו מים חדשים מהמקוה לכלי, ומים אלו ישארו שם ולא יחזרו למקוה כל שלא תהא תנועה חדשה שתגרום להם לצאת מהכלי ולחזור למקוה, ועוד שאין חיבור כשפה"נ בין המים שבכלי למי המקוה. וביותר, הרי כששני בני"א טובלים כלים כאחד, אחד מטביל כלי שחייב טבילה מעיקר הדין והשני מטביל כלי שיש רק צד רחוק שחייב טבילה, ואין בפתח הכלי כשפה"נ, אע"פ שבשעת טבילת הכלי המחויב מעיקר הדין, הכניסו למקוה כלי נוסף שאינו חייב טבילה דליכא מיגו דמהני ליה טבילה, ומי המקוה עוברים ונכנסים מחדש לאותו כלי, ועתידים להשאר שם כל שהמטביל לא יחפוך את הכלי להוציאו דרך שוליו שהמים יחזרו למקוה, לא חיישינן שמחמת מעבר המים מהמקוה לכלי המקוה זוחלת ולא עלתה טבילה לכלי המחויב], דאם בכה"ג המקוה פסולה, במקום להשמיענו דלא מהני טבילה בכלי בתוך כלי כה"ג, טפי הל"ל שאפילו כשהטמא לא בתוך הטהור לא מהני הטבילה כל שהטהור במים, ומדאשמעינן באופן של כלי בתוך כלי משמע שזה חסרון רק בטבילה ולא פסול במקוה, ועיין מקואות פ"ה מ"ו שהוא גודר בכלים וטובל. והטעם, שכלי המיטלטל לא חולק מקום לעצמו ואף שאין בפתחו כשפה"נ לא חשיב מקום נפרד מהמקוה וממילא מה שהמים עוברים מהמקוה לשם אינו זחילה. וכ"מ בחזו"א מקואות תניינא סי' ט' סק"ב שכתב לגבי מקוה שמונח בו כלי, שפוסל

רק אם מבלעדי המים שבכלי אין מ"ס, דבכה"ג ליכא למימר שהכלי בתוך המקוה, שהרי מבלי המים שבכלי ליכא מקוה, אבל כשיש מ"ס מבלעדי המים שבכלי המקוה כשרה אף שמי המקוה עוברים ממנה לכלי, ולא חשיב זחילה, דכיון דחשיב מקוה גם מבלעדי המים שבכלי הרי שהכלי במקוה ואינו מקום לעצמו.

וכן הדין בניד"ד, לא מיבעי באופן שהאבן והצינור נמצאים במקוה באופן עראי רק בחלק משעות היום, דחשיב ככלי המונח במקוה שאינו חולק מקום לעצמו וספיגת מי המקוה באבן לא חשיב זחילה כמשנ"ת, אלא אפילו כשהצינורית עם האבן תלויים במים במשך כל שעות היום, מ"מ נראה שאם הם תלויים במי המקוה ונעים ונדים עם תנועת המים, ולא קבועים או מחוברים למבנה המקוה, כלומר לקירות המקוה או עכ"פ מונחים על קרקעיתה, ובפרט שעכ"פ בשעת מילוי המים מוציאים אותם מהמים⁴, נראה דכה"ג חשיב ככלי המונח במים שאינו חולק כלל מקום לעצמו, וספיגת מי המקוה באבן לא חשיב זחילה כמשנ"ת.

וז' באופן הראשון שהצינור עם האבן מחוברים וקבועים במקוה, נראה שגם בכה"ג האבן לא חולקת מקום לעצמה, דכיון שהיא קבועה ומחוברת במקוה חשיבא כחורי המערה וסדקי המערה שנחשבות כחלק מהמקוה אע"פ שאינה פתוחה למקוה אלא בכלשהו ולא כשיעור שפה"נ, כדתנן במשנה פ"ו מ"א ונפסק בשו"ע סי' ר"א סני"ח⁵.

צינור הורקה שמובנה וקבוע בתוך המקוה

יח' נידון דומה לזה קיים ברוב המקואות שצינור ההורקה [שעל ידו שואבים את המים מהמקוה כשרוצים להחליף מים], עומד קבוע בפינת המקוה, ופתחו של הצינור פחות מכשפה"נ [וגם הצינור מגיע כמעט עד לרצפת המקוה ובינו לקרקע אין יותר מס"מ אחד], ודנו בזה אם מה שהמים עוברים תדיר מהמקוה לתוך חלל הצינור שבמים, אם חשיב זחילה כיון שאין ביניהם חיבור כשפה"נ. אמנם מחמת חשש זה בחלק מהמקואות המהודרות בירושלים נמנעו מלקבוע צינור הורקה בתוך המקוה, ורק בשעה שרוצים לרוקן את המים מכניסים למקוה צינור שמתחבר לפתח שאיבה בקיר שמעל למקוה, אבל ברוב מוחלט של המקואות גם המהודרות שנבנו לאברכים צינור ההורקה קבוע במקוה. זכיתי לדון בזה עם הגר"מ ברנדסדורפער זצ"ל כשנתבקשתי לבדוק מקוה חדשה מהודרת שנבנתה בשכונת חרדית בירושלים, אם היא מתאימה לאברכים המדקדקים בהלכה, והיה בה צינור הורקה מנירוסטה מובנה ומחובר לבנין שעומד במים ופתחו פחות משפוח"נ, ודנתי עם הגר"מ ברנדסדורפער זצ"ל בטענה זו, שלכאורה כיון שהנקב פחות משפוח"נ המקוה פסולה שהמים הנכנסים מהמקוה לצינור יוצאים מהמקוה למקום אחר שאינו מחובר למקוה דהוי זוחלין. הגר"מ"ב זצ"ל חיך ואמר שאמנם יש מקום להימנע מלהעמיד צינור הורקה המקובע במקוה מטעם זה, אך אין זה אלא סלסול,

⁴ כך היא המציאות במקוה שעליה יצא קצפו של הקונט'. ואת"ל דכיון שסו"ס הצינור עם האבן נמצאים במים כל הזמן [מלבד בשעת מילוי המקוה] חשיב כקביעות ולא חשיב ככלי אלא כחלק ממבנה המקוה, א"כ הוי כחורי המערה שבטלים למקוה.

⁵ במקוה שעליה יצא קצפו של הקונט', הצינורית עם האבן אמנם תלויים במים במשך כל שעות היום, מ"מ נראה שכיון שהם תלויים במי המקוה ונעים ונדים עם תנועת המים, ולא קבועים או מחוברים למבנה המקוה, כלומר לקירות המקוה או לקרקעיתה, וגם בשעת מילוי המים מוציאים אותם מהמים, נראה דכה"ג חשיב ככלי המונח במים שאינו חולק כלל מקום לעצמו כמשנ"ת באות ט"ז, ואת"ל דכיון שסו"ס הם נמצאים במים בקביעות לא חשיב ככלי אלא כחלק ממבנה המקוה, א"כ הוי כחורי המערה שבטלים למקוה.

זהירות והרחקה, אבל מדינא אין בזה חשש אפילו לכתחילה דהוי כחורי המערה, ובמשך השנים הורה הגרמ"ב זצ"ל לשואלים רבים שאפשר לטבול במקווה זו כמקווה מהודרת לכתחילה.

יט) ונראה דה"ה בניד"ד, כשהצינור עם האבן מחוברים וקבועים במקוה חשיבי כחורי המערה שנחשבים כאחד עם המקוה גם כשהחיבור ביניהם הוא רק כ"ש, ולא עוד אלא שגם אם ננהג הרחקה וסלסול שלא לקבוע במקוה צינור הורקה מטעם הני"ל, בניד"ד שכאמור הנידון לכל היותר בחשש זחילה שאינה ניכרת, המקום למנוע את הימצאות האבן במקוה בשעת הטבילה הוא סלסול והרחקה יתירה⁶.

⁶ בזה נדחה כל מה שכתב בקונט' בענף ג' אות י"ב לפסול משום זחילה אל תוך האבן, ותמוה שלא שם על ליבו שכל הנידון בחשש זחילה שאינה ניכרת. ומש"כ בקונט' אות י"ב שכיון שמחולל החמצן והצינור שחוץ למים מחוברים לקיר וקבועים במקומם, הרי שהצינור הנייד והאבן יורשים את כוחו וחולקים מקום לעצמם, ומ"מ אינם חורי המערה כיון שאינם קבועים במקוה, אינו מובן, שגם אם מבחינת הגדרתם הדינית הם כחלק מהבנין, סו"ס כיון שמקומם עראי אינם חולקים את מקומם, ואדרבה, זה שהם חלק מהבנין מהווה רק קולא שעשויון לשמש עם הקרקע, כנ"ל.

בקונט' בהע' 19, 16, 12 ובאות י"ב כתב שאין לדון את האבן כחורי המערה כיון שמחוברת לצינור שיוצא חוץ למים, ולא חשיב כחורי המערה אלא כשכולו במים ואין לו פתח אלא לתוך המים, ודייק כן ממש"כ הראשונים לגבי "מעמדת עצמה" וממש"כ החזו"א בתניינא סי' ט' סק"ט, את"ד. אמנם הראשונים והחזו"א שם איירי לענין עוקת המערה דתנן דבשאינה מעמדת עצמה חשיבא חיבור למקוה, וכתב הר"ש ד"א אינה מעמדת" היינו שמתחברת למקוה קודם שנתמלא מ"ס, ע"ז כתב החזו"א שאם יש לה פתח אחר חוץ למקוה וא"צ את הנקב למקוה, שאינה חיבור, אך בניד"ד הוא חורי המערה שמצטרף בכל ענין שפרוץ במילואו. ועוד שכל המערכת באה לשמש את המקוה וגם הפתח השני הוא לשמש את המקוה ועדיין צריכה בעיקר את הפתח אל המקוה וכה"ג גם עוקה חשיב חיבור למקוה. וכ"מ ממש"כ החזו"א בליקוטים סי' ז' ריש סק"ב סד"ה ע"ד וכו' שצינור שאין לו כניסה רק דרך המקוה הוי כחורי המקוה וכו', עכ"ל, הרי איירי שם שהצינור פתוח הן לאוצר והן לבור טבילה, ע"כ שהכוונה שכל שאין לו פתח נוסף לתשמיש אחר מלבד המקוה חשיב חורי המקוה, וא"כ בניד"ד חשיב שפיר חורי המקוה. הרי דמש"כ בקונט' הע' 12 לדייק מדברי החזו"א שם דבכל אופן בעינן שיהיה לחור רק פתח לתוך המקוה, היפך בזה את דברי החזו"א לענייננו.

מה שצייד החזו"א בתניינא סי' ט' סק"ב לגבי מים שבין הקנים שאם אין נקב כשפה"נ שאינם מצטרפים למקוה כחורי המערה, כשהעמיד את חבילי העצים להגביה את גובה המקוה, דחשיב בכה"ג כמחיצת המקוה ואינו מתבטל לו, משא"כ בניד"ד.

- גם צינור ההורקה יש לו פתח בצידו השני חוץ למקוה וכתבנו בפנים אות י"ח שהגרמ"ב זצ"ל הורה שדינו כחורי המקוה וכן המנהג ברוב המקוואות המהודרות בערים החרדיות שנבנו לאברכים, ע"כ הטעם משום שפתחו השני אינו לתשמיש נוסף אלא לשמש את המקוה, וה"ה בניד"ד כמשנ"ת.

- הר"ש והרא"ש במקואות פ"ו מ"א פירשו דמ"ש דגומא חשיב חלק מהמקוה רק "כשאינה מעמדת", היינו שהמקוה אינו מחזיק מ"ס מבלי שיכנסו מים בעוקה, וא"כ במקואות שהאבן תלויה בחצי עומק המקוה הרי חשיב מעמדת עצמה שהרי יש תחתיה מים מ"ס. אמנם הא דבעינן אינה מעמדת כדי שהגומא תתבטל למקוה רק הוא בעוקת המערה, אבל בניד"ד דהוי כחורי המערה אין תנאי שיהיה פתוח למקוה למטה ממ"ס, ולכן גם אם האבן תלויה בחצי גובה המים שיש מ"ס תחתיה בטילה למקוה גם לר"ש ולרא"ש, והמים העוברים מהמקוה לאבן הרי הם כעוברים ממקום למקום במקוה ולא כזוחלים לחוץ [ואם האבן עומדת על קרקע המקוה או בסמוך לה, גם אם היתה נחשבת כעוקה שפיר דמי דבכה"ג המקוה לא מקבלת מ"ס מבלי שהמים נכנסים לאבן]. וגם בלא"ה הרי השו"ע בסי' ר"א סנ"ט העתיק את פירוש הר"מ באינה מעמדת שלדבריו גם בעורה אין נ"מ אם פתוחה למקוה למטה או למעלה ממ"ס, ועיין חזו"א בתניינא סי' ט' סק"ט, וגידולי טהרה גבא סק"ט.

עפ"ז שמעתי מהגר"מ ברנדסדורפר זצ"ל ביחס למה שמצוי שיש סדקים ברובע שבין האריחים [קרמיקה] המצפים את קירות המקוה ומי המקוה חודרים דרכם לבין האריחים ואפילו לחללים שיש מאחורי הקרמיקה, ואמר שאמנם הוא משתדל מאוד בבניית מקוה שימלאו בטיט את כל צידו האחורי של האריח שלא ייווצרו

שם חללים, ומעמיד משיגה על הרצף שישיגה שאכן מילא כל אריח בטיט, וכן מקפיד שיהיו פוגות [מרווחים] רחבים בין האריחים שיהיה אפשר למלאות אותם היטב ברובע עבה שלא יהיו שם סדקים, אך כל זה רק כזהירות וכהידור לכתחילה בבניית המקוה, אבל ברובם ככולם של המקוואות ואף במהודרות שבשכונות החרדיות בא"י לא מקפידים על כל זה, וכשאין השגחה מדוקדקת על כך דרכם כל הרצפים ששמים טיט רק במרכז האריח ובפינות נשארים חללים, וברבות הימים שהרובע מתפורר או נסדק מים מחלחלים מהמקוה לחללים ולא פקפק בזה אדם מעולם אפילו לכתחילה, והרי פעמים שסדקים אלו מצויים למעלה ממ"ס ואעפ"כ לא חששו בהם, דלא חשיבי כעוקה אלא מדינא כל זה חשיבי כחורי המערה דבטלים למקוה גם כשהמקוה מקבל מ"ס קודם שמגיע לחור.

- מש"כ בקונט' בהע' 19 דלא חשיב כחורי המערה כיון שאין רגילות המים להתמלאות בו בזמן פעולתו שהוא עיקר מטרתו וכו', לא ידעתי סברא זו מנין. בפרט שברוב הזמן ועכ"פ בחלק ניכר מהזמן שהאבן במים המים נכנסים אליה, דבמקוה שהאבן עומדת בו בכל שעות היום, הרי המים נכנסים לאבן ולסוף הצינור במשך כל זמן הטבילה ורוב שעות היום, מלבד 4-5 שעות שהמכשיר בפעולה, הרי שהמים רגילים להכנס בו, וגם במקוה שמקפידים להוציא את האבן לאחר פעולת המכשיר שלא יהיה במקוה בשעת הטבילה, הרי ע"כ האבן נמצאת במים מהשעה שהנשים מסיימות לטבול בלילה שאז הבלנית מכניסה אותה למים, עד שהבלן מגיע בבוקר לנקות ולסדר את המקוה שאז הוא מוציא את האבן מהמים לכל המוקדם, ומשך זמן זה הוא 9-12 שעות, שמתוכם המכשיר בפעולה רק 4-5 שעות, וא"כ במשך 4-8 שעות שהאבן במים והמכשיר לא בפעולה המים נספגים ונכנסים לאבן. ובלא"ה באופן זה הרי הימצאותו של האבן במקוה עראית בלבד ובדאי שאינו חולק מקום לעצמו ככל כלי המונח במים כמשנ"ת.

זחילה ממקום למקום בתוך אשבורן

הקונט' בענף ד' הפליא לעשות ולהמציא שלדעת הדבר"ח בהל' מקואות ס"ה דס"ל שגם זחילה הנכנסת למקוה פוסלת, ה"ה שכשיש תנועה תמידית של המים ממקום למקום בתוך המקוה גופא חשיב זחילה, אע"פ שהתנועה היא ממקום למקום בתוך האשבורן ואין המים יוצאים מהמקוה ולא נכנסים למקוה, והאריך שם לבסס את חידושו המופלא.

לדברי הקונט', כשרוח נושבת ומערבלת את מי המקוה, או שאשה נוספת [שאינה טובלת] נמצאת במים וגורמת בתנועותיה לתנועת המים ממקום למקום בזמן הטבילה [כגון מה שמצוי כשהטובלת נכה או מוגבלת או מופחדת וכדומה, שאשה נוספת נכנסת עמה למים לסייע לטובלת], וכן כשמחמת כניסת הטובלת למקוה קודם שטבלה בפועל, המים עדיין נעים ונדים ממקום למקום במקוה, וטובלת מיד קודם ששקטו המים, בכל האופנים הללו וכי"ב המקוה זוחלת ופסולה לחידושו של הקונט' בדעת הדבר"ח, אתמהה!!

פסול זחילה הנכנסת הוא חידוש גדול שחידש הדבר"ח ובית מדרשו העומדים בשיטתו, והגישה תמיד ביחס לחידושים להשתדל לצמצמם כדי שיהיו יותר מובנים ומתקבלים, ולא להרחיבם שיראו כמוזרים שאינם מתקבלים על הדעת, ההסבר הפשוט בזחילה הנכנסת הוא שמי המקוה מחוברים ע"ז למים הזוחלים שמחוץ למקוה דחשיבי כחד והרי המקוה זוחלת בחלקה, או שכניסת המים ממצב שאינו אשבורן לתוך האשבורן, גם זה סתירה לשם אשבורן, ולשני הביאורים הללו אין צד להחשיב כזחילה את תנועת המים ממקום למקום בתוך אשבורן. כל הדמיון לזחילה הנכנסת והנסיין להמציא פסול זוחלים בתוך אשבורן, הם דברים המביאים לידי גיחוך, וכל מבקש אמת אינו מסוגל לשכנע את עצמו לדברים מופרכים ומוזרים כ"כ, ושום דיוק או דקדוק לא יוביל למסקנה מוזרה כזו, ואולי כוונת הקונט' היתה רק למילתא דבדיחותא להרבות שמחה.

כידוע במקוה דקריית צאנז - נתניה יש השקה סגורה [שלא יתחלפו בה המים לצאת את דעת הראב"ד דנת"ס ונט"ס], ואחר מילוי המים פותחים אותה להשקה לרגע אחד. והרי פשוט שכמה שישתדלו למלאות את הבור טבילה באותו גובה של האוצר, לא יתכן שיהיו ממש שוים בגבהם, וא"כ באותו רגע שההשקה פתוחה יש זרימת מים מהגבוה לנמוך יותר, דהיינו או מהאוצר למקוה או להיפך, [אמנם לא חששו לזה מצד התחלפות המים באוצר דהוי רק מים מועטים מאוד, אבל אכתי הרי] נמצא שבשעת ההשקה המים לא שוקטים ונחים במקומם אלא זוחלים ממקום למקום, וא"כ לקונט' ההשקה פסולה שהמקוואות זוחלים בשעת ההשקה. בשלמא אליבא דאמת שאין פסול זחילה ממקום למקום בתוך אשבורן שפיר אין בזה חסרון, דכיון ששני הבורות מחוברים בשפופרת הנאד חשיבי כחד מקוה ואשבורן אחד ואין חסרון בתנועת המים ממקום למקום

באשבורן, אבל לקונט' שגם זה חשיב זחילה, הרי שרבן דקרו שחסידי צאנז לא חששו לדעת הדברי חיים שהמקוה זוחלת בשעת ההשקה וההשקה פסולה.

- במכתב שפרסם בעל הקונט' בתמוז תשפ"א הוסיף, שכיון שמה שמוחדר למים הוא חמצן שהוא אחד ממרכיבי המים, חשיב כאילו מים נכנסים למקוה והרי זו זחילה הנכנסת כפשוטה. הדברים מביאים לידי גיחוך, היות שבמצב זה שאינו מורכב עם מימן, החומר הוא חמצן ולא מים, גם במראה וגם בצורה, פשוט שאינו מים לשום דין מדיני התורה, וזה שהוא אחד מהמרכיבים הכימיים של המים הוא חסר משמעות דנית [דבריו אלו סותרים את דברי עצמו שנביא להלן, שלדעתו אפילו שינוי כימי שאינו ניכר מפקיע שם מים].

שינוי כימי במי המקוה

בקונט' אות ל"ז כתב פקפוק נוסף שמא ע"י חימצון המים משתנה הרכב המים, ולא בירר את כוונתו, ובמכתב הנ"ל ניסה לבסס את החשש ע"י שימוש במילים מפוצצות שנועדו להוסיף תפאורה והפחדה לחשש הנבוב חסר התוכן, - וכתב שם שלפתע התברר שמה שמחדירים למים אינו "אוויר בעלמא" אלא "חמצן מיוחד הנקרא O₁" (כאילו שעד עכשיו לא ידענו שמדובר בחמצן), שהמכשיר מצליח לבדד ע"י "פנטנט מיוחד וסודי", וש"חיפש הרבה למצוא אנשי מדע לעמוד על סוד הענין", "וכפי הנראה זהו תת מדע חדש בהנדסת המים" וכו'. ובאות ג' הוסיף תיאור מרתק - מדומיין איך שהחמצן המיוחד למים מושך החוצה את המימן שבמים ונעשה נוזל חדש הנקרא H₂O₂ שאינו בכלל מים אלא סוג נזל שמשמיד חיידקים ומפרק שומנים, ובגמר פעולת החימצון למרבה הפלא הוא חוזר מעצמו להיות מים רגילים כלומר H₂O.

אף שאין דרכי להתפלסף בנושאים כאלו, מ"מ היות שאנשים נוטים להתפעל מ"נושאים מדעיים" שאין לרוב הרבנים ידע בהם וקל להטעות ולהפחיד את מי שאינו מתמצא בדברים, בפרט כשנכתבים בלשון מרשימה, לכן אני נאלץ להפריך את מצג השווא ולגלות את האמת הפשוטה שעומדת מאחורי "הפנטנט המיוחד והסודי" שהוא כנראה תת מדע חדש בהנדסת המים, שהרבה אנשי מדע שדיבר עמם לא עמדו על סוד הענין, כפי שהוסבר לי. אז להוי ידוע שחמצן זה הוא אחד ממרכיבי המים הטבעיים, שהמים מורכבים באופן טבעי משני מולקולות מימן שהקוד הכימי שלו הוא H₂ ועוד מולקולה אחת של חמצן שזה נקרא O₁ (במכתב הנ"ל הפגין את חוסר ידיעותיו בהרכב המים שבאות ב' כתב שמורכבים משני מולקולות חמצן ומולקולה אחת של מימן, ובאות ג' כתב הפוך), רק שמים מכונסים העומדים במקום מצטרפים למולקולת המים אטומים של חומרים נוספים ולכן המים באגמים "מתיישנים" ורוב סוגי הדגים לא יכולים לחיות בהם, ואילו מים זורמים כנהרות, אמנם גם אליהם מתוספים במשך הזמן אטומים של חומרים נוספים, אך מחמת תנועתם וזרימתם הם קולטים חמצן חדש (O₂) מהאוויר ומהצמחים הגדלים בהם (תהליך הנקרא פוטוסינטזה) שדוחים את החומרים האחרים, ולכן הם נשארים טריים, והרבה סוגי דגים יכולים לחיות בהם, ולכן באקווריום של דגים שהמים מכונסים ועומדים ולא מתנוספים להם חמצן באופן טבעי, כדי שהמים ישארו טריים שהדגים יוכלו לחיות בהם מכניסים מכשיר שמחדיר אוויר [שמכיל גם חמצן (O₂)] לתוך המים, וזהו "הפנטנט המיוחד והסודי" של המכשיר לחימצון מי המקוה שאנשי המדע שבעל הקונט' מצא "לא עמדו על סוד הענין" (כנראה שהמדענים שמצא מתמצאים אולי באנרגיה אטומית או בהנדסת הצמחים ולא במדעי המים), "ותת מדע חדש זה בהנדסת המים" הוא מציאות ידועה ומוכרת מימות עולם [בנספח שבסוף דברינו הרחבתי בצורה יותר מדויקת בביאור התהליך הכימי שקורה למי המקוה ע"י חימצון המים, והרוצה להכנס לנושא יקחנו משם].

אמנם כל זה אינו נ"מ לדינא, שגם אילו באמת היה מתחולל שינוי כימי בהרכב המים ע"י הוספת החמצן, המקום לדון בכשרותם הוא שמא נעשו פנים חדשות שאינם מים, על דרך מש"כ החזו"א ביו"ד סי' י"ד סק"ז וע"ש בסופו, אך הא דחשיב בכה"ג כפנים חדשות הוא רק כשבעקבות השינוי הכימי, החומר היה משתנה לעיני בשר ונראה כמציאות אחרת, כמו דם שנהפך למוס"ק, או בשר נבילה שנהפך לדבש, שבזה כתב ר"י דחשיב פנים חדשות, ומזה בנה החזו"א את הגדרתו ששינוי כימי של החומר נחשב כפנים חדשות, א"כ אין זה אלא בשינוי כימי כיו"ב שיוצר מהותי גם בצורת ומראה החומר ולא כל שינוי כימי שהוא. [כמדומני שאם נדקדק היטב נמצא הרבה איסורים שעוברים במשך הזמן מסיבות שונות שינויים כימיים שאינם מהותיים בצורתם ומראיתם, ומסתמא כו"ע יודו שנשארו באיסורם. עיין היטב בשו"ת הריב"ש סי' רנ"ה, ולכאורה במעשה ידיה היין נסך עבר שינוי כימי מסוים, ואפ"ה ס"ל לריב"ש שנשאר באיסורו. ועוד, שהרי נפסק ברמב"ם פ"ט ממאכ"ס ה"א ובחינוך מצוה קי"ג שבשר בחלב שנשרף אפרו אסור, ואע"פ שבשריפתו מתבצע שינוי כימי, לא מקרי פנים חדשות (וע"ע בפמ"ג בפתיחה לבב"ח ד"ה הנאה וכו', וביד אברהם יו"ד סי' פ"ז סי"ו ברמ"א). וע"ע שו"ת חכ"צ סי' כ' שאסר מדאורייתא להשתמש בפסח ביי"ש שנעשה מחמץ אע"ג

אמנם עדיין יש מקום להרחקה יתירה וזהירות מופלגת שהאבן לא תהא קבועה ומחוברת למבנה המקוה במים אלא רק תלויה במים [וכן המציאות במקוה שעליו יצא הקצף], ועדיף טפי שיכניסו אותה בכל יום רק לעת הצורך, ויוציאו אותה למשך כמה שעות ביום, ובפרט בזמן שטובלים, שבאופנים אלו יותר פשוט שהאבן אינה חולקת מקום לעצמה ואינה אלא ככלי המונח או התלוי במקוה, ואמנם אילו היה איזשהו חשש מדינא כשהאבן במקוה, יש לחוש לתקלה ולא לסמוך על הבלנים שיזכרו כל פעם להוציא את האבן לפני שיטבלו, כנ"ל באות א', אבל בניד"ד שאין פקפוק בדבר גם כשהאבן במקוה, אלא רק הרחקה יתירה וזהירות מופלגת ביותר, ונזהרים גם להוציא את האבן לפני הטבילה, בזה אין מקום לחוש לתקלה⁷.

שהחמץ עבר שינוי כימי, וע"ע בענין זה בשו"ת פנ"י ח"ב ס"ט, ושו"ת נו"ב מהדו"נ סי' ס"ד, ושו"ת חלקת יואב יו"ד סי' ט"ו, ועי' בשע"ת או"ח תמ"ב סק"ג, ובכל האחרונים שהובאו בדבריו. בר מן דין כתב בשו"ת מנחת יצחק ח"א סי' נ"ב שישוד זה שדבר שעבר שינויים כימיים חשיב פנים חדשות, לא נתקבל אצל כמה מגדולי ההוראה, וציין למש"כ הדרכ"ת סי' ק"ג סק"ע בשם הגרש"ס, והכריע כן לדינא [אך יתכן שזהו רק לחומרא].

א"כ עכ"פ בנידון דידן שאינו נראה בעיני בשר כמציאות אחרת בודאי לא חשיב כפנים חדשות דמעיקרא מים והשתא מים ומעולם לא היה שלב שהיה נראה כמציאות אחרת, ולא נשתנה דינם ממים לכל דבר. בפרט למשנ"ת שכל מה שנעשה ע"י החימצון הוא שמחזירים את המים לקדמותם ע"י שדוחים מהם את החומרים שהתווספו להם מחמת יושן, ומחזירים את המים לקדמותם כמים טריים רגילים, זה בודאי לא פנים חדשות אלא החזרת עטרה ליושנה. ממילא פשוט שגם אין לדון בכה"ג משום הוייה בידי אדם שאינו אלא כשמהווה את המקוה, וכאן המקוה כדקאי קאי. ויעויין בחזו"א מקואות תניינא סי' ח' סק"ג וסי' ט' סק"ב דלא בעינן הוייה ע"י טהרה אלא בהגעת מים מ"ס לבור שזהו הויות המקוה, אבל שאר ענייני הכשר לא, עכ"ל.

לפ"ז נדחה גם החשש המוזר שכתב בעל הקונט' במכתבו הנ"ל אות ד', לחוש שמי המקוה לאחר החימצון חשיבי כזיעת הבתים שדינם כמי פירות ולא כמים, דלפמשנ"ת שהמים לא נשתנו באופן מהותי ואין שלב שאבד מהם שם מים, בין אם עברו שינוי כימי ובין אם לא, הרי שהיו ונשארו מים לכל דבר. הדמיון לזיעת הבתים דתנן במכשירין פ"ב מ"א שאינו מים להכשר זרעים הוא כנראה פליטת קולמוס וטעות סופר, שהרי הא דלא חשיב מים הוא משום שדרך הבתים להזיע אפילו שאין בהם מים כמש"כ שם הר"מ, וא"כ אינם אלא הלחות של האויר [כידוע] ולא מים, משא"כ בניד"ד שהיו ונשארו מים. ואדרבה, אם נדמה שם מים למקוה לשם מים להכשר ולטומאה, יש ללמוד מדתנן שם מ"ב שזיעת המרחץ חשיב מים לטומאה ולהכשר, שאע"פ שמי המרחץ התאיידו ונעלמו באויר, כשחזרו להיות מים ע"י שהזיע המרחץ, חזר דינם להיות מים כדמעיקרא. הרי שלמרות שהיה שלב שלא היו מים, דפשוט שאויר המרחץ אינו לא מטמא ולא מכשיר את הזרעים למרות שכולו מלא במי המרחץ ספוגים בו, דכל שהמים ספוגים באויר ונראים כאויר אין עליהם תורת מים, אעפ"כ כשחזרו להיות מים חזר דינם להיות מים כדמעיקרא. הא קמן שלמרות שמבחינה כימית יש באויר המרחץ טיפות מים זעירות בהגדרתם הכימית כ-H₂O, כיון שלעיני בשר נראה כאויר ולא כמים לא חשיב מים כמשנ"ת לעיל דאזלינן בתר מראיתם וצורתם לעיני בשר, ואין הכימיה קובעת את ההלכה, ומאידך חזין שאע"פ שפקע דינם מלהיות מים, כשחזרו להראות כמים חזר דינם לדמעיקרא ולא אמרינן שהם מציאות חדשה שנבראה מהאויר שאינה מים.

⁷ בקונט' בהערה 2 כתב שיש פיתוי לבלנים להפעיל את מכשיר החימצון בשעת טבילת הנשים, שכן בעת החדרת החימצון והבעבוע מיפילס המים עולה, וכשהלכלוך והשומנים צפים לגובה המים נוצר פס צהבהב של לכלוך שומני בקירות המקוה סביב סביב לכל גובה המים, המצריך ניקוי עם מברשת מיוחדת וחומרים מידי יום [מים שובין], ועדיין ניכר הליכלוך, וכאשר המכשיר שובת, מיפילס המים נמוך יותר, ואז מודגש הקו השומני הפוגם באסתתיקה של המקוה, ומעורר שאלות אצל המשתמשים, לכן הפיתוי גדול להפעיל את המכשיר גם בשעות הטבילה כדי לטשטש את קו הליכלוך, עכ"ל.

בדקתי מקוה שמימי מטהרים ע"י מכשיר זה, ראיתי את המקוה בין בשעת פעולת החימצון ובין לאחר שהפסיק לפעול, ואין על הקיר שום פס שומני, וגם לא ראיתי שום הבדל בגובה המים בין בשעת הפעלת החימצון לבין כששבת מפעולה, ובאמת שגם בהגיון, כיון שכמות החמצן הנמצאת במים מהרגע שמוזרמת מהאבן למים עד שמתנדפת, היא מועטת מאוד, רחוק מאוד שישפיע באופן ניכר על גובה פנים המים,

וחוששני שכותב הקונט' לא ראה בעיניו את המקוה שבו מופעל המכשיר רק שמע ושיער מדעתו, וכדמשמע מהכותרת שבראש הקונט' שנכתב "לאחר סיור במפעל", הרי שראה את המכשיר במפעל ולא בפעולה במקוה [אולי היה סבור שמקוה שפועל בו מכשיר דומה לבקבוק מים שמוגז בסודה, שפני המים עולים בשעת ההגזה, אך במציאות אינו דומה כלל, ששם כמות הגז יחסית למים גבוהה לאין ערוך מכמות החמצן יחסית למי המקוה, ועוד ששם הבקבוק המוגז אטום והגז כמעט שאינו מתנדף, ואינו דומה לניד"ד שמי המקוה פתוחים והחמצן פורח מהם מיד.

שאלתי בלן שמשתמש במכשיר המדובר לניקוי מי המקוה, אם ידוע לו על תופעה שנוצר פס שומן על קיר המקוה מעל פני המים, והשיב שכפי הידוע לו תופעה זו לא קיימת כלל, אך כשהאבן המחדירה חמצן למים צמודה ממש לקיר המקוה, החמצן "אוכל" את הקרמיקה ופוגע בברק של הקרמיקה בצמוד לאבן (ולא סביב כל המקוה), ולכן מקפידים להרחיק את האבן כ-15 ס"מ מהקיר כדי שהחמצן לא יפגע בקרמיקה. ואולי כותב הקונט' ראה באיזה מקום את הפגיעה בברק הקרמיקה ופירש שזה פס שומן, והניח שכנראה שמקיף את כל סביבות המקוה, וכנראה שהוא מעל פני המים במצבם הטבעי וכו' וכו', וכאמור הכל עורבא פרח.

חשש הוויה בטומאה

- בקונט' בענף א' האריך לייסד, שכיון שבסוף הצינור המכניס את החמצן, בסמוך לאבן, יש שסתום אל-חוזר, הרי שסתום זה חשיב כלי וא"כ פוסל את המקוה משום דהוי הווייתו בטומאה, משני טעמים, ראשית כיון שסתום זה הוא המעמיד של המים במקוה, שללא החלק של סגירת האל-חוזר, עלולים המים במצבים מסוימים לחזור ולצאת החוצה ע"פ חוק כלים שלובים, א"כ הוי ממש כמו פקק העשוי מדבר המקב"ט שהחמירו בזה מאוד כל הפוסקים, עכ"ל.

בנוסף לכך כתב שם אות ד' ואילך שכיון שהסתום הוא מעט מעל לאבן העומדת על קרקעית המקוה, למטה ממ' סאה, הרי שהמקוה נפסל משום שהמקוה נתמלא ע"ג כלים, דחשיב הווייתו בטומאה, שהרי כשמי המקוה מגיעים לגובה השסתום הרי הם עוברים עליו נמצא שהמקוה נתמלא ע"ג כלי המקב"ט, את"ד.

כל הנידון סביב שסתום אל-חוזר הוא אילו היה קיים במכשיר, אמנם כאמור לעיל כדי לבדוק את פרטי המציאות של המכשיר ופעולתו הייתי במקוה שעליו יצא הקצף, שמטהרים בו את המים באמצעות המכשיר, ולאחר בדיקה מדוקדקת התברר שאין בצינור החמצן שבמקוה שום שסתום אל-חוזר, לא היה ולא נברא! אלא הצינורית מתחברת ישירות לאבן ללא שום שסתום. כנראה שמחבר הקונט' ראה שסתום במהדורה ישנה של המכשיר [בתמונה ישנה של המכשיר במפעל (לא במקוה), מלפני יותר משנה, ראיתי בסוף הצינור דבר שיכול להיות שסתום אל-חוזר, ואולי בעל הקונט' ראה את הגירסא הזו], עכ"פ במקוה שעליו יצא קצפו של בעל הקונט' אין שסתום אל-חוזר כלל וכלל.

- בעיקר הנידון אם אילו היה בצינור שסתום אל-חוזר, ואילו שסתום אל-חוזר היה כלי, אם יש במקוה פסול הוויה בטומאה, מש"כ שהסתום מעמיד את המים במקוה, שללא החלק של סגירת האל-חוזר, עלולים המים במצבים מסוימים לחזור ולצאת החוצה ע"פ חוק כלים שלובים וכו', עכ"ל, כונת הכותב ע"י אפקט של משאבת וואקום, אך דבריו אלו חסרי שחר ומנותקים מהמציאות, שהרי לצורך הוואקום המים צריכים למלאות את כל צינור החמצן עד לראשו ולרדת בצידו השני, וכיון שצינור החמצן עולה לגובה רב מעל פני המים, הרי שגם ללא שסתום לעולם לא יצאו המים מהמקוה דרך הצינור, שהרי מכח חוק כלים שלובים המים בצינור יהיו באותו גובה כמו המים במקוה, ולא יגיעו לראש הצינור שגבוה מאוד ממי המקוה, וגם אם תטבול אשה במרץ רב ותיצור גלים גדולים, המים לא יצליחו לזנק דרך הצינור עד לראשו ולרדת לצידו השני [לפני שהמים יזנקו לראש הצינור, הם יגלשו חוץ למקוה בראש המדרגות ששם היציאה נמוכה בהרבה]. ואם מישוה מסתפק בדבר, הרי הוא מוכח מסוג המכשיר שראיתי שאין לו שסתום אל-חוזר ולא קרה שמקוה התרוקנה פתאום כתוצאה מהמכשיר [במשאבת וואקום כדי לגרום לשאיבת המים צריך למלאות את הצינור במים מבחוץ, ובמקרים שהמשאבה התחילה לשאוב בזמן שטבולו, כנראה שהברז שמכניס מים למשאבה היה קצת פתוח והצינור התמלא לאט לאט עד שנתמלא לגמרי והתחיל לשאוב].

- ביחס לנידון של מילוי ע"ג כלים, המים הנכנסים לא נשפכים על השסתום בדרך זרימתם למקוה, אלא הם נשפכים ישירות על קרקע המקוה, רק כשמפלס המים עולה עד מעל לשסתום הם צפים גם עליו ומכסים אותו, וזה לא מקרי מילוי ע"ג כלים כמשנ"ת בהרחבה בחזו"א מקוואות ליקוטים סי' ז' סק"ד. וגם את"ל שגם זה מקרי מילוי ע"ג כלים, אין זה אלא מעט מים שצפים עליו. ובפרט במקוה בו ראיתי את פעולת המכשיר,

המכשיר לאיסוף הלכלוך

(כ) אכתי יש לדון על השלב השני של נקיון המים, שע"י החימצון הלכלוך והשומנים צפים על פני המים, ויש מכשיר נוסף שמסנן את המים ומפריד מהם את הלכלוך. צורת המכשיר הוא צינור ישר רחב שעומד זקוף במים ומחובר לארבעה מצופים שמחזיקים אותו שראשו מעט מתחת לפני המים, ובאמצע אורך הצינור, צמוד לאחד הצדדים יש פרופלור שדוחף את המים כלפי מטה ועי"ז מושך את המים עם הלכלוך שעל פני המקוה אל תוך הצינור, וסמוך לראש הצינור יש מסננת, או מעין ספוגית אוורירית, או מעין אקורדיון כמו שיש בשואב אבק, והמים המלוכלכים שעוברים דרכו מסתננים על ידו באופן שהלכלוך נשאר במסננת והמים הנקיים חוזרים למקוה. כיון שהצינור רחב והפרופלור די צמוד לאחד מדפנות הצינור, נשאר בין הפרופלור לדופן הצינור המרוחקת כשפוח"נ.

נראה דכיון שהצינור פתוח למי המקוה ומחובר בשפוח"נ ומעל לשפתי הצינור יש מים כקליפת השום, הרי המים שבחללו הם חלק מהמקוה, ואין כאן לא חשש זחילה חוץ למקוה ולא חשש שאיבה.

האבן שממנה יוצא החמצן אינה מונחת על קרקע המקוה אלא תלויה בעומק המים בערך בשליש התחתון ויש תחתיה יותר ממ' סאה, נמצא שגם אילו המכשיר היה במים בשעת המילוי, קודם שהמים יגיעו לגובה המכשיר כבר יש במקוה מ"ס, אמנם לא בדקתי את הפרט הזה בכל הבורות [כל זה אילו היה בצינור שסתום אל-חזור, אך כאמור במקוה המדובר להד"ם].

בעיקר דינו של השסתום [והריצי ההברגה], כל מש"כ בקונט' לבאר שחשיב כלי ומקבל טומאה הם דברים זרים, הרי האל-חזור מונע כניסת מים מלמטה לכיוון מעלה אל הצינור, וזה ככלי הפוך שאינו מקבל אלא רק מעכב את המים, ואילו מכיוון מעלה למטה אינו מקבל שהרי מכיוון זה יש אפשרות יציאה [כמו שהחמצן באמת יוצא כך], וגם אינו עשוי לקבלה שהרי אין שום ענין שמים וכיו"ב יתעכבו בפנים הצינור לפנים מהאל-חזור, וזה עדיף ממש"כ החזו"א בס' ק"ו סק"ב וק"ו משם. ומה שהמציא שהעשוי לקבל אויר חשיב כלי, וכל הראיות שהביא לכך הם דברים בטלים. במכתב שפרסם בעל הקונט' בתמוז תשפ"א הוסיף בשם ת"ח המתעסק במקואות שהאבן היא ספוגית ומקבלת מים, ממילא חשיב כלי המקב"ט, אמנם בדקתי את המציאות וראיתי שמיד שמוציאים את האבן מהמים כל המים נוזלים ממנה ואינה אוצזת מים כלל, רק שכמובן האבן לא יוצאת יבשה מהמים אלא נשארת רטובה מבית ומחוץ כדרך המים שנדבקים קצת לכל חפץ, והרי היא ככל פשוטי כלי עץ שגם הם יוצאים מהמים רטובים ונוטלים עמם מעט מים, ולא חשיבי מקבלים כיון שאין אחיזת המים מכח הכלי אלא מטבע המים להדבק לכל דבר. שוחחתי עם הת"ח שהובא במכתב הנ"ל וגם הוא הסכים דכה"ג לא חשיב קבלת מים.

מלבד כל הנ"ל, כיון שצינור החמצן עובר דרך הקיר ומחובר אליו, הרי שצינור, השסתום והאבן עשויין לשמש עם הקרקע דלא מקרי כלי מעיקר הדין ועכ"פ הוא כשר למנוע זחילה ולא חשיב מעמיד והויה בטומאה כמש"כ בפת"ש סי' ר"א סקל"ה בשם הנו"ב, וכן אינו פוסל משום מילוי ע"ג כלי כמש"כ החזו"א במקואות ליקוטים סי' ז' סק"ב וסק"ד. [כל זה אילו האבן היתה מקבלת מים ואילו היה בצינור שסתום אל-חזור, אך כאמור במקוה המדוברת להד"ם].

מש"כ שהצינור עם השסתום לא מקרי כלי המקב"ט כיון שתשמישו עם הקרקע, אינו סתירה למש"כ בפנים אות ט"ז, דמש"כ כאן הוא שההגדרה הדינית הוא דמשמש עם הקרקע שאין לו תורת כלי, ולכן לא שייך בו פסול מעמיד במקב"ט או ממלא ע"ג כלים, ומ"מ כיון שהצינור והאבן שתוך המים אינם קבועים במים שמוציאים ומכניסים אותם מידי יום, אינו חולק את מקומו מהמקוה ככל כלי המונח במקוה באופן עראי, וזה שאין לו דין כלי לקב"ט אינו סיבה שיחלוק את מקומו כשמקומו עראי.

בצינור ההורקה הנמצא ברוב המקואות יש מקום לדון ששסתום אל-חזור שבראשו חשיב כלי, כיוון המעבר הפוך, מלמטה למעלה יש מעבר, ואילו מלמעלה למטה לא, הרי שהשסתום מקבל מה שנמצא מעל למחסום האל-חזור ומעוניין בקבלה זה שלא יחזרו המים שאובים למקוה קודם המילוי, ולכן בזה יש לדון אם חשיב כלי, אלא שגם זה תשמישו עם הקרקע.

ואינו דומה לפילטר שנאסר ע"י גדולי הפוסקים, שעיקר ההתנגדות לפילטר הוא מחשש זחילה מחמת היותו קבוע במקוה והוא כלי חשוב לעצמו שפועל ומתקן את המים, לכן חולק מקום לעצמו וחשיב כמקום נפרד מהמקוה, ולכן מעבר המים מהמקוה אל הפילטר גם בשעה שאינו בפעולה, נחשב זחילה לחוץ למקוה. אבל מכשיר זה הוא מכשיר ידני שמכניסים למקוה מידי יום רק בזמן הנצרך לאיסוף הלכלוך, ולאחר מכן מוציאים אותו מהמקוה, וכיון שהוא במים רק באופן עראי ופתוח להם לגמרי בכשפה"נ, אין מקום להחשיבו כמקום לעצמו. בפרט שהמכשיר נמצא במים רק שלא בשעת הטבילה, ואין חשש שימצא במים בזמן שטובלות כיון שפעולתו היא כשפני המים נראים מלוכלכים שבמצב זה לא מטבילים אשה, ואין לחוש שישאירו אותו במים גם לאחר גמר הניקוי בשעה שטובלות, כיון שמראה המכשיר מאוד לא ידידותי, אלא מגושם ודוחה [קצת מפלצתי] ולא מסתבר שאשה תסכים לטבול בזמן שהמכשיר במים. גם אם מאיזה סיבה ישכחו להוציאו מראש, אין סיבה שלא להוציאו מהמים על פי בקשת הטובלת כיון שאינו נצרך בשעת הטבילה והוא קל להוצאה והכנסה.

גם מה שיש שחששו בפילטר לחשש שאובין דנת"ס ונט"ס, לא שייך במכשיר זה שכאמור הוא צינור ישר שפתוח למקוה והמים שבו מחוברים למקוה בשפופה"נ, וכל שמחוברים למקוה אינם שאובים. גם הסוג שיש מעין ספוגית על פיו [לקליטת הלכלוך], הרי הספוגית מתחת לפני המים ותנן במקואות פ"ז מ"ו ובשו"ע סי' ר"א סעי' ס"ג-ס"ד שהטביל בה את הסגוס וכל בגד עב שהמים נבלעים בו, כל שמקצתו נוגע במים לא חשיב שאוב והמים שבו מצטרפים למ"ס⁸.

מסקנה דמילתא

הרי נתבאר שלפי קטנות דעתי ומיעוט ערכי אין כל חשש הלכתי שהוא בניקוי מי המקוה במכשיר מקוה-ריין / טק, אך כבר כתבתי בתחילת דברי שכפי שקיבלתי מרבותי, גם כשאין חשש הלכתי כלל וכלל, אין להכניס דברים חדשים במקוואות, וכל דברי הם רק למי שדעת רבותיו שבמקוה המדוברת שהטובלות בו מרובות מאוד והביקורת אדוקה וקשה, שלכן המים צריכים ניקוי תדיר ברמה מאוד גבוהה דבלא"ה עלולים לדרוש את סגירת המקוה, בזה לדעתו אין להימנע מלהכניס מכשיר חדש כשברור שאין בו כל חשש.

הכ"ח זכור ה'תש"ק וא"ה
לאיר יאנו.

⁸ בקונט' הנ"ל אות מ' התאמץ טובא בכל טעדי' לדמות את מכשיר האיסוף, לפילטר שנאסר, והעלה חרס, דכאמור לא קרב זה אל זה.

נספח

כשנפגשתי עם בעל הקונטי' [ושותפו] חזר וטען שמחמת החדרת החמצן למים פוקע מהם שם מים ואין כאן מקוה מים כלל אלא מי פירות בלבד, כמש"כ במכתב הנ"ל, ולבסס את טענתו הציג פרוספקט פרסום של חברת מקוה-ריין (פול פיוריטי) שם כתוב שהמכשיר "מייצר רדיקלים של חמצן, אשר יוצרות מספר רב של רדיקלים שונים בתגובות מעבר הנמשכות ננו שניות או פחות מכך וכו', מרבית הרדיקלים הנוצרים הם הידרוקסיל לא מיון (OH) וכן יון סופר אוקסיד ועוד. כלומר שבהחדרת החמצן (O_2) למי המקוה נוצרים רדיקלים של הידרוקסיל כשלב מעבר שנמשך ננו שניות (מיליארדיות השניה) או פחות, ומצב זה מסייע לחיטוי המים מהשומנים והלכלוך שבהם, ומיד מתפרק החמצן ומתנדף מהמים. הנ"ל צירף תרגום-ביאור לתיבת הירוקסיל, שהוא חומר המורכב מאטום אחד מימן (H_1) המורכבת עם אטום אחד חמצן (O_1), שיחד נעשו הידרקסיל (OH).

כדי שתהליך זה יהווה בעיה, פירש בעל הקונטי' את התהליך כדלהלן, שהמים הרי מורכבים משני אטומי מימן ואחד חמצן (H_2O_1), והחמצן המוחדר למים (O_1) גונב מהמים אטום מימן אחד ומתחבר אליה ונעשה OH דהיינו הידרוקסיל [לפי"ז ממילא גם המים מהם ניטל המימן נעשות (H_1O_1) בדומה להידרוקסיל] ומיד אח"כ החמצן הגנב מחזיר את המימן הגזול למה שהיה מעיקרא מים ונהפכו ל- H_1O_1 , וכיון שהוחזר להם אטום המימן, חזרו להיות מים (H_2O). לאור כל זה נמצא שבמשך שעות פעילות המכשיר יש לחוש, שמרוב המים פקע שם מים ושוב חזרו להיות מים ע"י תגובה כימית, וכיון שמים אלו אין מקורם לא מהגשם שירדו מהעננים ולא ממי מעיין, אלא הם מים חדשים שנוצרו בתגובה כימית, אין דינם כמים אלא כמי פירות שאינם כשרים למקוה.

כראיה לזה שמים שנשתנה בהם ההרכב הכימי אין להם תורת מים למקוה, הביא הנ"ל מש"כ החזו"א במקואות ליקוטים סי' ג' סק"ה שביאר שם את החסרונות שיש בהשקה, ואחד מהם שכיון שהמים שבאוצר ההשקה לא מתחלפים כ"כ במשך הזמן הם מזדהמים וריחם רע, ולהעביר הריח וכו' הבלן מכניס לאוצר נפט או מי חמצן, ובמשך הזמן מתחלפים המים ורוב אוצר ההשקה נהיה נפט שכמובן אינו כשר למקוה, את"ד, ופירש הנ"ל שמוזה שהזכיר החזו"א בתחילה מי חמצן, משמע שגם אילו רוב האוצר היה נהפך למי חמצן היה נפסל, שאין לו תורת מים, ולפי"ז הסיק דה"ה שלהידרקסיל אין תורת מים, את"ד.

למרות הזהירות בכבודו של כל אדם והמאמץ לנצור את העט מלהגיב בחריפות גם כשבאנו להגיב על דברי הבאי המקוממים כל מבין, מ"מ היות שהנ"ל חרג מהנידון ההלכתי והעביר את הנידון לכימיית המים, וזה כדי שהרבנים וחכמי התורה שאינם בקיאים בכימיה, לא יוכלו לסתור את דבריו, בפרט כשנאמרים בבטחון עצמי וכאילו בידענות [בבחינת הרוצה וכו' ירחיק עדותו], לכן, לאחר שביררתי את הדברים היטב אצל אדם יר"ש המתמחה בכימיית המים, אני נאלץ לקבוע שתאוריה פנטסטית - מדומיינת זו מעידה עד כמה בעל התאוריה מנותק לחלוטין הן מההבנה בכימיה בכלל, ובכימיית המים בפרט, וביותר מנותק מההבנה של הגישה ההלכתית לתהליכים כימיים אלו וכו'ב, ואשתדל לבאר את הדברים בקצרה.

הן אמת שהשם הכימי של מים זה H_2O , אבל זה קיים במציאות רק במים מזוקקים שנמצאים בכלי אטום, אבל ברגע שמי הגשם יוצאים מהענן, וכ"ש מי מעינות ובארות הנובעים מבין הסלעים, מסתפח אל מולקלת המים המונוי אטומים נוספים ממה שיש באויר [חנקן, פחמן וחמצן וכו'] ובאדמה ובסלעים [וכן במים מזוקקים, מיד לאחר פתיחת הבקבוק וחשיפת המים לאויר, מתחברים

אל האטומים הבסיסיים של המים (H_2O) אטומים רבים [נוספים], כך שמעולם לא טבל אדם במי מקוה שההרכב הכימי שלהם הוא H_2O בלבד, דתמיד מצורף אליהם אטומים נוספים כנ"ל, ואם מים שבהרכבם הכימי יש אטומים נוספים מלבד H_2O , פסולים לטבילה, הרי שאין ומעולם לא היה מקוה כשר.

אלא האמת הפשוטה שדיני התורה לא נמסרו לחכמי הכימיה, וכל זמן שבעיני בשר אין שינוי מהותי בחומר הניכר במוחש ובמראה כחומר אחר, לא נשתנה דינו. וגם אם ניכר במים איזשהו שינוי, כגון מי הגשם שמשנתנה טעמים מחמת החומרים שהצטרפו למולקולת המים, ומי מעיין שנשתנה טעמים מחמת אטומי חומרי האבן וכו' שהצטרפו למולקולת המים, וכן מי מקוה שגוונים וטעמים נשתנה מעט מחמת השומנים והלכלוך של הטובלים בו, שאטומי השומן וכו' הצטרפו למולקולת המים, אכתי כיון שבעיני בני"א עדיין נראים ומוגדרים כמים למרות השינוי, לא נשתנה דינם.

וזה בדיוק מה שקורה למי המקוה בעת החדרת החמצן ע"י המקוה-ריין, שהחמצן המוחדר למים (O_1) אינו מפרק ומפריד את המימן ממולקולת המים כדי להתחבר אליו, אלא הוא מצטרף אל אטום מימן אחד שבמולקולת המים [מבלי להפרידו, אלא מתחבר אליו] בעודו מחובר ומרכיב את המים כדמעיקרא, ככל יתר אטומי השומנים והגזים האחרים (חנקן ופחמן) שהצטרפו להרכב הבסיסי של המים (H_2O), רק שהתחברות זו של החמצן (O_1) גורמת לחמצן זה להיות הידרוקסיל, שזה גורם לשאר אטומי השומן וכו' שהצטרפו למולקולת המים להתפרק מהמים ולהצטרף ל- O_1 שגם הוא מתפרק מיד מאטומי המים ועולה וצף על פני המים. נמצא שהמרכיב הכימי הבסיסי של המים H_2O מעולם לא התפרק, רק שהצטרפו אליו תוספות, וע"י החמצן המוחדר [חלקם] התפרקו ממנו והמים חזרו להיות מים נקיים כמעט ללא תוספות, ופשוט שדינם כמים לכל דבר דלא גרע מכל מים שבעולם.

ועוד, כיון שכל התהליך הנזכר, דהיינו חיבור החמצן O_1 למים, פירוק האטומים הזרים מהמים והתחברותם לחמצן זה, ופירוקו גם הוא מהמים, כל זה הוא תהליך כימי המתרחש בתוך כמה מיליארדיות השניה (ננו שניות) או פחות, והוא תהליך שלא רק שאינו נצפה בעיני בשר אלא גם לא ניתן לצפייה בשם מיקרוסקופ וכד' או כל מכשיר או מצלמה משוכללת ומהירה ככל שתהא, אלא הוא רק תיאוריה כימית שמסבירה למה כשמחדירים O_1 למים, השומנים והלכלוך צפים על פני המים והמים חוזרים לנקיונם וטריותם, שלפי ההבנה הכימית נוקטים שמה שקורה זה התהליך הנ"ל, מסתבר שע"פ דין תהליך זה הוא כמאן דליתא וגם אילו היה מתרחש בו שינוי בעצם ההרכב הכימי הבסיסי של המים לננו שניות, וחזרתם מיד לקדמותם, היה דינם נשאר להיות מים לכל דבר.

ועוד, עיקר הדבר שהמציא בעל הקונט' שמים שפקע מהם ההרכב הכימי, ושוב חזרו להיות מים, שדינם כמי פירות וכדומה, הוא המצאה חסרת בסיס, שהדעת נותנת שכיון שעתה הם מים לכל דבר במראה ובחוש ובהרכב הכימי, הרי שהם מים ולא מי פירות, כמבואר בתזו"א תניינא ס"י סק"א שצייד שמים שהורתחו נעשו אדים שפקע מהם שם מים ואין עושים מהם מקוה בתחילה, ואם היו מעיקרא מים שאובין, לאחר שנעשו אדים וחזרו להיות מים אינם פסולים בג"ל, שפרח מהם פסול שאובין כשנעשו אדים ופקע מהם שם מים. וצייד עוד שגם אם כל המקוה ממים אלו המקוה כשר, וכל מה שלא סמך על זה למעשה הוא רק כשהיו שאובין מעיקרא, שמא לא פקע מהם פסול שאובין, אבל כשלא היו שאובין מעיקרא משמע דפשיטא ליה שאע"פ שנעשו אדים ופקע מהם שם מים, כשחזרו להיות מים דינם כמים לכל דבר ואינם כמי פירות וכיו"ב. ולא דמו לזיעת הבית וכדומה דתנן במכשירין פ"ב מ"א שאינם מכשירים דלא חשיבי מים, דשאני התם שאינם נראים כמים אלא

כזיעה בעלמא וכחלק מהבנין, כאילו לחות האבן יצאה ממנו, משא"כ בניד"ד דמשחזרו נראים כמים גמורים, בפשטות חשיבי מים ודמי יותר לזיעת המרחץ דתנן במכשירין פ"ב מ"ב דחשיב מים ומכשיר את הזרעים, אף שכשהיו באויר נעלמו ונעשו כאויר [ואינם מכשירין] אעפ"כ כשנעשו זיעה חזר דינם להיות מים, שזיעת המרחץ הוא זיעת המים והוי מים בצורתו ומהותו, וה"ה וכ"ש בניד"ד, אף אם בשלב מסוים פקע מהם שם מים, כיון שכשחזרו ונעשו מים והם מים גמורים בצורתם ומהותם [עוד יותר מזיעת המרחץ], נראה פשוט שדינם כמים לכל דבר⁹.

כללו של דבר, כיון שבניד"ד מעיקרא היו מים ולבסוף הם מים, ואין שום שלב שנשתנו למציאות אחרת במראה ובמוחש, הרי הם אותם מים שהיו מעיקרא ומעולם לא פקע שם, בפרט שגם כימית אינם שונים מכל מים שבעולם שמלבד ההרכב הכימי הבסיסי של המים מצורפים למלקולת המים אטומים של חומרים נוספים שהמים פגשו בהם.

דברי החזו"א בליקוטים סי' ג' סק"ה לגבי מי חמצן ששופכים לאוצר השקה, שהביא בעל הקונטי' ללמוד מהם לניד"ד, כמובן שאינם ענין לניד"ד, שהרי מי חמצן הוא חומצה חריפה שעשויה מחמצן [בהרכב כימי שונה] המומסת במים, והוא מצב קבוע של החומר, שניכר במוחש כחומר אחר, ולא תהליך מעבר תאורטי שלכל היותר מתרחש למשך מליארדית השנייה, וכיון שהוא מצב קבוע של חומצה שאינה מים כלל, אם תתרבה על המים שבאוצר י"ל דלא חשיב מים¹⁰.

⁹ ויתכן עוד שאילו תהליך זה היה מתרחש בשני שלבים, באופן שהשלב בו פקע מיניה שם מים היה ניכר, נראה ומוחש, ואח"כ היה חוזר להיות מים, ו"ל שגם אם מעיקרא היו מים שאובין, כיון שפקע מיניה שם מים, פקע מיניה פסול שאובין, והמים שהתהוו לאחר מכן הם פנים חדשות ואינם שאובין, והוא ק"ו ממש"כ החזו"א שם לגבי אדי מים, ואע"פ שכתב שם שאין להתיר למעשה כשרוב המקוה ממים שאובין שנעשו אדים שאין עושין מעשה במקוה בדבר שלא שמענו מרבותינו [והקיל רק לענין פסול ג"ל דרבנן], שאני התם שהפיכת מים לאדים הוא תהליך טבעי מצוי בתכונת המים, שבזה יש לפקפק שעדיין לא פקע מיניה שם מים לגמרי, ועדיין פסול שאובין עליהם, משא"כ בניד"ד [אילו] נשתנו מצורת מים ומהותם ע"י פעולה כימית חריגה שאינה מצויה בטבע, בזה פשוט יותר שפקע מהם שם מים לגמרי ופקע מהם פסול שאובים אף לאחר שחזרו להיות מים, ויתכן שמטעם זה גם אם מעיקרא היו טמאים, פקע טומאתם ולא שבו לטומאתן אף לאחר ששבו להיות מים, וע"ש בחזו"א ד"ה ואע"ג וכו', וצ"ע.

¹⁰ אליבא דאמת גם לענין מי חמצן אין ראייה מוכחת מדברי החזו"א, שאמנם פתח בזה שהבלן שופך לאוצר או שאר מי חמצן לבטל סירחון המים שבאוצר, אך כשסיים כשנעשה רוב פסול את האוצר הזכיר רק נפט והשמיט מי חמצן, וי"ל שמה שהזכיר מתחילה מי חמצן הוא רק תיאור המציאות הרגילה ודיבר בהווה, אבל הפסול הוא רק כשנתרבה הנפט על המים, ולא במי חמצן. גם בלא"ה, מלשון החזו"א שכתב "שאר מי חמצן" משמע קצת שאין כוונתו למים שמעורב בהם חמצן שבזה אין כמה סוגים, אלא כוונתו למיני חומצות שונים, וחמצן שנקט הוא מלשון חומצה [כדרכו להשתמש בלשון מיופה משלו ולא דוקא בעברית תיקנית, וכן בחזו"א או"ח סי' קכ"ב סוף סק"ו לא קראם בשם "חומצות" אלא בשם "חמציים"] ואינו ענין כלל לניד"ד.